

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA ZAPADNOSLAVENSKE JEZIKE I KNJIŽEVNOSTI

KATEDRA ZA ČEŠKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

Silvija Kos

Prijevod i translatološka analiza pripovijetke Jiříja

Hájíčka *Koně se mají pohřbívat*

Diplomski rad

Mentor: dr. sc. Matija Ivačić

Zagreb, 2017.

Sadržaj

Uvod	4
Prijevod <i>Konje treba pokapati</i>	6
Kopija originala pripovijetke <i>Konje treba pokapati</i>	23
Analiza prijevoda	29
Jezična (ne)podudarnost.....	31
Obecná čeština – općečeški jezik	32
Nepodudarni elementi kulture	33
Onomastika.....	35
Frazemi.....	38
Zamjenice u češkom i hrvatskom jeziku	41
Zaključak	42
Literatura.....	44

Sažetak

U ovom se diplomskom radu donosi prijevod i translatološka analiza pripovijetke *Konje treba pokapati* (*Koně se mají pohřbívat*) češkog književnika Jiříja Hájíčka. Tema djela jest obiteljska rasprava o nasljedstvu iz perspektive vrlo emotivne petnaestogodišnjakinje. U analizi su obuhvaćena jezična pitanja na koja bi prevoditelj tijekom prevođenja trebao obratiti pozornost. Predstavljeni su primjeri iz pripovijetke koji su zahtijevali konzultiranje stručne literature, ali i dublje promišljanje o mogućim rješenjima. Konkretno riječ je o prijevodu jezičnih i kulturnih fenomena koji se ne podudaraju u dvama jezicima, općečeškog jezika (*obecná čeština*), onomastike, frazema i zamjenica. Zaključak rada počiva na činjenici da se prevođenjem treba prenijeti što više karakteristika izvornika pazeći pritom na razumijevanje čitatelja ciljnog jezika. Čitatelj polaznoga jezika ne bi smio biti u povlaštenome položaju u odnosu na čitatelja ciljnoga jezika.

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá překladem do chorvatštiny a translatologickou analýzou povídky *Koně se mají pohřbívat* českého spisovatele Jiřího Hájíčka. Tématem díla je vypořádání pozůstalostí z perspektivy velmi emotivní patnáctileté dívky. Analýza zahrnuje jazykové otázky, na které by překladatel během překladání měl dávat pozor. Uvedeny jsou příklady z povídky, teorie z odborné literatury a možná řešení překladu. Konkrétně je řeč o překladu jazykových a kulturních fenoménů, jež nejsou shodné ve dvou jazycích; obecné češtiny; onomastiky; frazémů a zájmen. Došli jsme k závěru, že by v překladu mělo být co nejvíc charakteristik zdrojového textu, ale musíme věnovat pozornost porozumění čtenáře. Čtenář cílového textu má být v stejné situaci jako čtenář zdrojového textu.

1. Uvod

Jiří Hájíček rodio se 11. rujna 1967. godine u gradu České Budějovice. Pohađao je gimnaziju u gradu Týn Nad Vltavou, a kasnije i Poljoprivredni fakultet u rodnome gradu. Tri je godine radio u struci, a od 1993. godine radi kao bankarski službenik.

Na književnoj se sceni pojavio 1998. godine kada je izašla njegova prva zbirka pripovijedaka *Doručak na pješačkom otočiću (Snídaně na refýži)*. Roman *Kradljivci zelenih konja (Zloději zelených koní)* izdan je 2001. godine, a 2016. godine dobio je i svoju filmsku adaptaciju. Izdao je još dvije zbirke pripovijedaka (*Drveni nož*, odnosno *Dřevěný nůž*, 2004. godine; *Uspomene na jednu seosku plesnu zabavu*, odnosno *Vzpomínky na jednu vesnickou tancovačku*, 2014. godine). Roman *Pustolovi mainstreema (Dobrodruzi hlavního proudu)* izašao je 2002. godine, roman *Seoski barok* (2011, prev. Katica Ivanković), odnosno *Selské baroko* 2005. godine, kraći roman *Nogometni dnevnicí (Fotbalové deníky)* 2007. godine, roman *Riblja krv (Rybí krev)* 2012. godine, roman *Kišni štap (Dešťová hůl)* 2016. godine i pripovijetka *Lavičí (Lvíčata)* 2017. godine. O Hájíčekovu književnu talentu govori nagrada *Magnesia Litera* koju je dobio 2006. za prozu *Seoski barok* te 2013. za knjigu godine (roman *Riblja krv*). Autorova popularnost dokazana je i prevođenjem njegovih djela na engleski, talijanski, mađarski, hrvatski, makedonski, bjeloruski, poljski i bugarski. Jiří Hájíček jedan je od najuspješnijih čeških književnika današnjice.¹

Hájíček inspiraciju uglavnom crpi iz južnog ruralnog dijela Češke. Realističkim načinom opisuje likove, vrijeme i mjesto radnje te događaje. Oslikava karaktere, predstavnike tipičnog češkog sela na jugu zemlje. Iz poprilično pitkoga se štiva iščitava problematika međuljudskih odnosa tako da čitatelj mora zagrebat i ispod površine te s pripovjedačem koračati kroz naizgled jednostavne, banalne događaje koji skrivaju dublju problematiku.

Iz zbirke pripovijedaka *Drveni nož* odabrana je pripovijetka *Konje treba pokapati (Koně se mají pohřbívat)*. Autor u toj pripovijetci uglavnom upotrebljava češki standardni jezik, samo se u dijalozima pojavljuju karakteristike općečeškoga jezika. Unutardijegetički pripovjedač ujedno je i unutarnji fokalizator radnje. Pripovjedačica je petnaestogodišnja djevojka čije reakcije možemo iščitati iz razgovornoga tona pripovijedanja. Emocionalnost se prepoznaje u sintaksi koja je poprilično razvedena. Njezine reakcije jezično su dočarane, primjerice, rečeničnim nizovima, odnosno bezveznički povezanim surečenicama kakve obično izgovaramo kad smo pod utjecajem snažna dojma. Djevojka Slávka odlazi sa svojim ocem na obiteljsku raspravu o nasljedstvu. Naime njenom je ocu umro brat pa pokojnikova

¹ <http://www.hajicek.info/>

braća i sestre dolaze u njegovu kuću kako bi odredili tko će što naslijediti. Prilikom tog dogovaranja dolaze na vidjelo ljudske karakteristike koje i nisu baš pozitivne. Očeva braća pokazuju svoju lošiju stranu – lakomost.

Cilj je ovog diplomskog rada prevesti i s translatološkog aspekta analizirati pripovijetku, što čini dva temeljna dijela rada. U translatološku analizu ulaze elementi koji su predstavljali najveći izazov prilikom prevođenja. Pozornost će biti usmjerena na jezične (ne)podudarnosti (češke riječi kojima je teško bilo pronaći ekvivalent u hrvatskom jeziku), općečeški jezik, elemente kulture koji u češkom i hrvatskom jeziku nisu podudarni, onomastiku, frazeme i zamjenice u obama jezicima. Navedene su teme raspoređene po poglavljima. Uz potkrijepu u vidu stručne literature razmatrat će se ta problematična mjesta i donijeti rješenje koje je uvršteno u prijevod.

2. Prijevod *Konje treba pokapati*

Erika se naginjala nada mnom. Škakljali su me svi oni tuferčići i olovka za obrve, a njeni su prsti s lakoćom poskakivali oko moga lica.

„Dakle misliš da je to dobro, u redu?“ upitala sam. „Nije mi pravi bratić...“

„Ma da“, rekla je Erika i nastavila me šminkati, zatvorila sam oči prije nanošenja nježna pudera, „ak ti nije pravi bratić, dobro je.“

„Ispitivala sam tatu, onako usput, znaš, valjda nije skužio da...“

„A što nije trebao skužiti?“ smijala se Erika. „Pa ničeg nije bilo, zar ne?“

„Pričala sam ti, bilo je to prije dvije godine. Imala sam trinaest i pol. Jednostavno, bio je ljetni dan, sjećam se sjene u stričevu vrtu i klupice, užasno neudobne... Cijelo smo se vrijeme smijali. Onda mi je čitao iz neke debele knjige o svemiru. Zvijezde, planeti, razne maglice... Sjećam ga se tak divnog dok je gledao u nebo, u bijeloj košulji i trapkama...“

„Ti si romantik... Gle, sad pripazi. Ovo ti dam da poneseš, dnevna krema. A ovo je noćna. A ovo je mlijeko za čišćenje. Kad skidaš šminku, navečer. I noću koža mora disati, pročišćava se...“

„Fakat si to mogu uzet?“

„Naravno. Imaš još pola, ja ću kupit novo. A sad ću ti sredit trepavice...“

Bila sam nervozna jer sam znala da će tata svakog trenutka potrubiti ispod prozora. A što će onda biti? Čim budem sjela u auto, primijetit će da me Erika našminkala. I ovaj parfem... Mogla bih sjesti odostraga.... Ali to bi bilo glupo...

„Znači, misliš na njega dvije godine, a nijednom ga otad nisi vidjela?“

„To je glupo, je l?“

„Zašto?“ upitala je Erika, odmaknula se od mojih očiju i pogledala me s osmijehom. „To je romantično! Zvijezdoznanac, zgodan astronom... Ni ja ne bih imala ništa protiv.“

„Htjela sam mu pisati, ma koliko puta, ali nisam se usudila pitati svoje za adresu. Ova moja obitelj... To bi trebala vidjet. Mama se naljuti čim tata nekog od njih spomene. On je od tete iz Kolína, znaš? Udajom za njegova oca postala mu je pomajka, maćeha, kak se već to kaže za žene...?“

„Tom tvom Robertu?“

„Da. Samo što otad nismo bili kod strica u Řepicama, moji se s njim nisu slagali. A sad je umro i... To je ful glupo, Erika...“

„A što to?“

„Da se moramo srest baš u takvim okolnostima...“

Erika mi je prošla ružom po usnama, ali nježno. Svijetloružičasta pomada.

„Čekaj malo, ne šminkam te valjda za sprovod?“ zaustavila se na trenutak.

„Ne. Pogreb je bio prije tri tjedna. Navodno će se tam dogovarati o nasljedstvu, tak je rekao tata...“

„Gotovo!“ obznanila je zadovoljno Erika. „Koja mačka...“

„Tata će me ubiti kad to vidi“, rekla sam.

„Tvoj tata? U životu ga nisam čula kak se dere...“ umirivala me Erika.

„U posljednje je vrijeme nervozan, znaš? Ima problema s firmom. Rekao je da će je možda morat zatvoriti...“

„Ta je majica fakat dobra, Slávka.“

„Nije prekratka?“ upitala sam.

„Je“, rekla je Erika sa smiješkom, „al ti si to možeš dozvoliti.“

Spustila sam pogled i promatrala svoju novu majicu, snježnobijelu, koja je malo ispod pupka.

„Taj grudnjak...“ nije dovršila Erika.

„Što?“ pitala sam brzo. „Gladak je...“

„Da, al bilo bi bolje bez njega.“

„Ne govori gluposti...“

„Što si se tak prepala? Vidiš, to u ovoj selendri nitko ne bi preživio, ne? Trebala bi vidjet London, mala, tam je sad moda takva da žene ne nose grudnjake. Samo bluzice na naramenice i većina njih se ne opterećuje time što im to dobro ne stoji zbog njihovih figura i pjegastih ramena. To one...“

Tatin je auto već stajao dolje.

„Hajde, brzo“, požurila me Erika, „držim fige, sve ćeš mi izreferirati o Robertu. I ne crveni se...“

„Možda nit neće bit tam“, rekla sam brzo „nisam ipak trebala uzeti nešto prek toga?“

„Vani je toplo, a ta je majica predivna. I ti isto...“

Tata gotovo da nije govorio, cijelim je putem do Řepica samo odgovarao na pitanja. Zalupila sam vratima i u strahu čekala što će biti, što će mi reći. Ali uopće me nije pogledao. Malo sam se smirila, ali već za trenutak opet sam bila nemirna, uvijek sam duboko disala kako bih nekako ispravila nepravilni ritam dijafragme i umirila puls. To mi je pomoglo na trenutak i onda se opet pogoršalo. Stići ćemo za dvadeset minuta. Što da radim?

„Erika te pozdravlja, tata.“

„Aha. Kako je?“

„Dolazi samo za vikend, sada je u Pragu. Tam ima dobar posao.“

„Kolko je dugo bila u Engleskoj?“

„Godinu dana...“

Što smo se više približavali Řepicama, to sam pliće disala. Tata je nakraju bio sretan što idem s njim, kad je već mama odbila jer nema za to živaca. Ali čudila se. Fakat hoćeš ic s tatom? vrtjela je glavom.

„Tata, što je to zapravo nagodba o nasljedstvu?“

„Vidjet ćeš“, kratko je odgovorio tata. Zvučalo je nekako zlosutno.

Nisam imala više hrabrosti dalje ispitivati pa sam gledala dolje, sebe, nježnu bijelo pletivo. Kako je ono Erika rekla? Koja mačka... Robert je tada rekao da će studirati astronomiju. „Tam je teška matka“, razmišljao je naglas. Sjećam se kako mi je objašnjavao zašto je nebo plavo i zašto danju ne vidimo Mjesec te koliko su od našega planeta udaljeni Neptun i Jupiter i Mars...

„Čija će sad bit stričeva kuća?“

Tata nije odgovorio. U toj je velikoj kući na selu stric živio sam otkad je umrla teta. Nisu imali djece. Prisjećala sam se kako su nekoć dolazili k nama na Silvestrovo. Teta je sama popila bocu šerija, a kosa joj je vječito smrdjela po svinjama, radila je na farmi u smjenama. To se nije moglo oprati, čak ni parfem nije mogao prekriti tu štalu. A stric i tata pili su pivo. Gledali smo telku, na Silvestrovo su mi dozvolili gledat telku sve do ponoći. Imala sam oko sedam godina. Seka je mogla gledati dokad je htjela, išla je tad u srednju. Stric je bio čisti smijeh, smijao se naglas tako da nam se u dnevnoj tresao luster, kako je govorila mama. Moji su voljeli glumca Menšika pa su gledali te zabavne programe, a tata je uvijek govorio stricu, evo, sad pljuje po vama ko po komunističkoj partiji. Ja nisam ništa razumjela, ali smijala sam se s njima. Da, dok se gledala telka...

„Tata, zašto stric više nije dolazio k nama na Silvestrovo?“

„Slávina, kakva su to pitanja...“

„Kakva?“ upitala sam iznenađeno.

„Glupa.“

Dobro sam znala da je tata nervozan zbog tog puta. I zbog toga što ne pričamo skoro ni s kim od njegovih rođaka. Samo s tetom iz Kolína. Valjda zato što živi na drugom kraju države.

Zaustavili smo se pred kućom s visokim zabatom. Pred dvorištem stajao je veliki bijeli kombi. I auto s priključenom prikolicom, to je bio auto strica iz Radimilica. I onda crvena škoda kakvu smo imali i mi. Škoda tete iz Kolína. Znači, ovdje su! Ostala sam bez daha.

Otkopčala sam pojas i otvorila vrata, a tata se nije micao. Pogledala sam ga. Složio je facu kao da se prenuo iz nelagodnog razmišljanja. Onda je progovorio, a ja sam se smrzla.

„Slávina, znaš kakvi su, je l da? Ništa nećeš uzet od njih, jasno?“

„Da.“

„Otići ćemo što prije. Nikome nemoj pričati da sam morao prodat onaj drugi kamion. Ni o dugovima u banci. Ukratko, ništa o onome o čemu pričamo doma s mamom. Jasno?“

Tatino je *jasno* bilo oštro, želudac mi se zgrčio svaki put kad je to prosiktao.

„To se njih ne tiče...“ dodao je mirnije.

Izašli smo, sunce je žeglo, neće mi biti hladno. Bilo mi je drago što sam doma ostavila vesticu na kopčanje.

Stričeva vila bila je valjda najveća u Řepicama. U prostranoj sobi u prizemlju bilo je pomalo mračno pa sam se na to privikavala jer je vani bilo jako svjetlo. Teta iz Kolína, tatin brat koji je živio u Neměřicama sa ženom Růženom, potom bratić iz Radimilica i Dáša, sve sam ih zvala isto, stric i teta, tako je to uvijek bilo. A onda me nešto tako probolo da je sve u meni podrhtavalo i raspadalo se. Sjedio je tamo. Gledala sam ga samo trenutak, odmah sam nekamo drugdje svratila pogled. Pozdravljali smo se sa svima, pružili si ruke. Svi su mi muškarcu gledali grudi kad su stajali ispred mene, a moj je topić u prostoriji bliještio čistom bjelinom. Najednom mi je zbog svega toga postalo vruće. Koračala sam za tatom sve dok nismo došli do kuta ispod ogromnog fikusa gdje je iz fotelje ustao Robert. Tata ga je potapšao po ramenu. Imao je na sebi traper-košulju i crne samterice. Iznenadilo me kako je velik, gledala sam gore prema njegovim očima. I on mi je gledao grudi.

„Bok“, rekla sam, htjela sam reći, pomalo mi je drhtao glas.

„Hej“, rekao je Robert i nasmijao se, odnosno nacerio se, „kako si?“ odmah je upitao pomalo neraspoloženo.

Nikad nisam znala kako treba odgovarati na takva pitanja. Rekla sam da sam dobro i stajala sam trenutak ispred njega. Prisjećala sam se Erike i njezinih savjeta o čemu da s njim pričam na početku kako bi se razgovor nastavio. Sjeo je i nešto dovikivao svojoj mami, teti iz Kolína. Stajala sam postrance. Bilo mi je vruće, ali i jasno da već od početka ne ide onako kako sam si zamišljala. Pogledala sam tatu, sjedio je na drugom kraju prostorije. Pokraj niskog stolića nalazio se trosjed i fotelje gdje su sjedili teta Dáša i stric. Otišla sam k njima.

„O, gospodin poduzetnik“, obratio se stric iz Radimilica tati, govorio je glasno i udarao ga po ramenu.

„Kak ide, Josef, već si okrenuo prvi milijun? Taj je najteži, znaš, poslije sve ide lakše...“ smijao se, taj me njegov smijeh ubijao, tata je govorio da je stric iz Radimilica uvijek svima samo zavidio. Teta se radije digla i otišla u kuhinju k teti iz Neměřica.

„Da, ne mogu se požalit“, rekao je tata i bio je blijed od bijesa, a usne su mu bile stisnute, znala sam ga takvog vidjeti kod kuće, onda ili nije govorio ili je davao samo kratke naredbe. Imala sam osjećaj da ni jednom ni drugom nije ništa dobro započelo.

Sve je kao organizirao stric iz Neměřica, stariji brat strica iz Řepica koji je umro. Stajao je u radnim hlačama i kariranoj flanel-košulji na otrcanu tepihu usred sobe. Čela mu je bliještila. Razmišljala sam o tome koliko ima godina. Rekla bih pedeset. Nasmijala sam se u sebi. Za sve bih rekla da imaju pedeset, osim za Roberta. Nikada nisam znala procijeniti dob. Stric iz Neměřica držao je u ruci neke fascikle, objašnjavao je da ne postoji nikakva oporuka i da se posavjetovao s bilježnikom o nasljedstvu. Robert mi je bio u zornome kutu na lijevoj strani. Sjedio je u fotelji, a teta iz Kolína pokraj njega na naslonu fotelje. Sve me na njemu iznenadilo – imao je tamniju kosu, kestenjasto smeđu, bio je stasit i preplanula lica. Nisam prepoznala ni njegov glas kakav sam pamtila kada je čitao iz one knjige o astronomiji. Sada je bio dublji. Ali kad je rekao to „Kako si...?“

„Ljudi smo, mislim, bliski ljudi, pa ćemo se jednostavno nekak dogovorit...“ čula sam kako govori stric iz Neměřica. Bacila sam pogled na tatu koji ga je gledao istim onim pogledom kao maloprije strica iz Radimilica.

Teta iz Neměřica izašla je iz kuhinje s pladnjem. Prepoznala sam šalice u kojima nam je pokojni stric posluživao čaj. Uvijek je unutra stavljao šeri, a naš je tata govorio: Samo pomirisati! Samo pomirisati... Teta je obilazila sve rođake te nudila čaj i kavu. Kad je došla do nas, imala je na pladnju samo još jednu šalicu.

Tata se zahvalio, a teta mi se približila svojom kovrčavom plavom glavom. Bila je crvena u licu, skoro ljubičasta. Osjetio se vonj kave i cigareta kad je progovorila.

„Želiš li kavu, Slávinka?“

„Slávka ne pije kavu“, odgovorio je tata kad sam uzela zraka da nešto kažem.

Stric iz Radimilica ispružio je ruku prema šalici iz koje se pušilo. Teta je otišla natrag u kuhinju.

„Već je ovdje kao kod kuće...“ procijedio je tata tiho kad se ogromna tetina guzica nagurana u traperice odljuljala dalje od nas. Stric je od vruće kave svratio pogled prema tati.

Robert je isto pio kavu, bila sam žedna, dobro bi mi došla voda. Tata je izgledao fokusirano kada je nešto govorio stricu koji je bio nasuprot njega. Nešto o stricu iz Řepica.

„Gle, bio je to najveći komunist u selu, radio je kao tajnik Mjesnog narodnog odbora i dobio od Husáka odlikovanje. Što misliš kak je došao do svega ovoga...?“ govorio je tihim glasom stric iz Radimilica.

„Daj, pusti ga, umro je...“ rekao je tata.

„Pa? Zašto to ne bih rekao? Još se uvijek moram bojat kao i tada?“

„Bojao si se?“

„Ti se nisi?“ brzo je uzvratilo stric. „Možda i nisi jer je tvoj braco bio šef poduzeća...“

Ponovno sam pogledala prema rođacima iz Kolína i naši su se pogledi preko cijele velike prostorije susreli, nasmijao se. Kad se više nismo gledali, razmišljala sam o tome kako sam ja izgledala. U onim najvažnijim trenucima ne znam za sebe. I uvijek sam zbog toga ljuta na sebe. I uvijek sama sebi ponavljam da se moram koncentrirati. Ali svaki mi put sve postano mutno, ja tonem, moje tijelo sve radi za mene, kretnje, hod, izraz lica, to grozno crvenjenje na koje nikako ne mogu utjecati. U Robertovoj je blizini to isto bilo tako, pri pružanju ruke, kako sam negdje izgledala? Nisam toga bila svjesna. U obrazima i čelu pulsirala mi je vrućina, željela sam da mi u tom trenu netko polije lice studenom vodom i ohladi me kao nekakvu usijanu ploču peći...

„Nosim kavice...“ teta je iskrsnula iz magle mog pogleda u ništa, „našla sam u frižideru boce vina, jednu sam natočila u čaše. Dáša kaže da je skroz dobro...“

Teta mi je gurnula pladanj pod nos, među šalicama stajale su dvije čaše na uskim nožicama, crvena je tekućina tamno plamtjela, kao moja krv kad isijava pod kožom, pomislila sam.

„Slávka ne pije vino“, rekao je tata, sam nije uzeo niti kavu niti vino. Bila sam žedna, ali nisam se usudila tati išta reći. Sjedio je nervozno na rubu trosjeda, bojala sam se da će se svaki trenutak dići i reći da idemo. Ali ja se nekako moram opet približiti Robertu! Ipak me Erika našminkala...

„Slávka je prava cura, Pepík“, rekla je teta iz Neměřica, držala je pladanj nada mnom i gledala me izbliza. Imala je užasnu ružičastu bluzu s volanima, a uz tijesne traperice nosila je pleteni kožnati remen ukrašen blještavožutom kopčom.

„Ah, da, protegla se u posljednje vrijeme“, rekao je tata.

Opet ta vrućina, kako su me gledali, toliko sam željela vodu, hladnu.

„Kolko zapravo imaš godina, Slávinka...?“

„Prije mjesec dana napunila je petnaest“, odmah je rekao tata.

Zaboga, pa nisam mala curica, eksplodiralo je u meni, tata je govorio umjesto mene kao kad smo išli u posjet rođacima prije pet godina, a ja sam se sramila...

„Što je s likovnom školom o kojoj ste razmišljali?“ sada je već teta o meni pričala samo s tatom, kao golema ružičasta mrlja zaklanjala mi je pogled na kut gdje su sjedili rođaci iz Kolína.

„Ništa od toga, ide u prvi razred trgovačke“, čula sam tatu, ali sam se naslonila na lijevi lakat i nagnula se kako bih vidjela kamo ide Robert. Nestao je iza vrata koja su vodila nekamo dalje u kuću. Opet su nam se susreli pogledi, opet nisam vladala ni s čim što mi je bilo važno. Kakav mi je izraz lica, smijem li se prirodno. Opet me nešto probolo dolje u želucu, u sebi sam psovala. Mislit će da stalno buljim u njega. Kako negdje pritom izgledam...

Teta iz Neměřica odlazila je s pladnjem, a iz kuta mi se nasmiješila teta iz Kolína. Odnosno prije tati. Išla je prema nama.

„Onda, gospođice“, rekla mi je, ali nije dalje više ništa ispitivala, već je pričala s tatom. Jedina normalna osoba ovdje, pomislila sam. Tetu Karlu uvijek sam voljela.

Svi su se muškarci okupili usred prostorije oko strica iz Neměřica, raspravljali su, samo je tata ostao sjediti, a teta je sjela njemu nasuprot u slobodnu fotelju gdje je prije sjedio stric iz Radimilica. Gledala sam sve i svakoga, ali ništa nisam vidjela, samo sam u tijelu osjećala usađenu nestrpljivost, žeđ i unutarnje drhtanje.

„Robert je lani položio maturu u tehničkoj školi i sad je na dvogodišnjoj računalnoj izobrazbi“, tetine su me riječi probudile, izgovoreno Robertovo ime, „lud je za računalima. I valjda je u pravu“, nastavila je teta, „ima to perspektivu“. Tata je kimao.

„A što je sa zvijezdama?“ izletjelo je iz mene naglas, oboje su me pogledali, i teta i tata.

„O čemu govoriš, Slávinka?“ upitala je teta s nerazumijevanjem, a tata me gledao s podignutim obrvama, opet sam osjećala kako se kuham u vlastitu znoju i da nemam kamo pobjeći.

„Josef, i ti dolaz ovamo... Karlica...!“ povikao je prema nama stric iz Řepica, taj me poziv spasio, teta i tata pogledali su prema skupini muškaraca.

„Da, trenutak...“ rekao je tata polako i zlovoljno.

„Znaš kako se nisam radovao dolasku ovamo, Karla?“ stišao je tata glas i pogledao tetu. „Evina nije htjela sa mnom, zaboga, bilo joj je dosta na onom sprovodu...“

„Gle, Pepík, Petr je na poslu, a još samo Robert ima vozačku. Inače ni ja tu ne bih bila i baš bi mi bilo svejedno.“

Tata je vrtio glavom, ispreplitao je prste obje ruke, a zglobovima palaca trljao je bradu.

„Nek se oni tamo dogovore, kužiš, nek si to podijele, boli me briga, ne želim u tome sudjelovat“, rekao je.

„Najviše me ljuti upravo on...“ kimnula je teta na strica iz Radimilica.

„Neću se opterećivat s njima, Karla. Imam dosta svojih briga. Standa je bio kakav je bio, meni nikad nije ništa loše učinio, štoviše, nekoliko mi je puta pomogao. Pa znaš to. I znaš da je imao one svoje drugove i funkcije... Ali on je fakat volio Sovjetski Savez! Vjerovao je u sve što su ih učili u onim političkim školama. Ja sam se s njim dosta svađao, nikad mi nije palo napamet išta skrivat pred njim, pa to je bio moj brat. Kad je Brežnjev umro, skoro je plakao, budala, danas mi to više nitko ne bi povjerovao, stalno je kod nas doma hodao po kuhinji i ponavljao kakav je to bio državnik...“

Stajao je iznad nas, srce mi je tuklo, imao je ruke u džepovima, brzo sam podigla pogled prema njemu i opet natrag. Digla sam se da mu napravim mjesto kako bi mogao sjesti k nama. Ali tata se digao.

„Sjedni ovamo, Roberte, mama i ja idemo na raspravu“, rekao je i kimnuo na tetu iz Kolína.

Robert nije sjeo pokraj mene već nasuprot na slobodno mjesto gdje je prije sjedila njegova mama. Imala sam nervozne prste, ali nisam mogla uzeti ni čašu ni šalicu kako bih ih umirila jer tata i ja nismo imali ništa za piće. Pogledala sam Roberta, mislim da sam se smiješila, htjela sam se smiješiti, mislila sam na to i trudila se oko toga. Samo što u tom slučaju nisam primjećivala ništa drugo. Ni Robertovo pitanje, primijetila sam samo njegova jaka ramena kako se tresu od smijeha.

„Hej, što ti je...?“ gledao me pomalo začuđeno. Možda sam čudna, pomislila sam, zasigurno sam čudna, nepodnošljiva.

„Još uvijek imaš onu knjigu o svemiru?“ izletjelo je iz mene, ali sam prije toga zaboravila nakašljati se prije pa je iz mene dopirao onaj piskutavi glas. Odmah mi je bilo jasno da sam trebala drugačije započeti, ali više se nije moglo ništa napraviti, već sam to izgovorila.

„Knjigu o svemiru?“ rekao je Robert. „Da, imam doma neakvu knjigu o svemiru. Tebe to zanima?“

Kimnula sam i on je slegnuo ramenima, opet je spustio pogled dolje na mene, a ja se nisam odvažila spustiti bradu i pogledati svoju novu majicu od bijelog pletiva.

„Ti nisi u Pragu? Na Likovnoj?“ pitao je.

„Ne, u strukovnoj sam u Blatnoj.“

„Ali htjela si tam, ne? Na Likovnu?“

Naime sjetio se o čemu smo ljeti pričali, zasigurno zahvaljujući i toj knjizi o zvijezdama na koju sam ga podsjetila...

„Moji su me nakraju od toga odgovorili, znaš...“

„A za što ideš?“

„Za prodavačicu...“

„Aha, za prodavačicu“, zvučao je Robert nekako razočarano, „ja sam sad u Pragu i poznajem neke cure s Likovne. Tam su super cure, samo da znaš, na Likovnoj...“

„Aha...“ kimnula sam i čekala da on opet počne govoriti.

„Mislim da ćeš propast tam u...“

„U Blatnoj sam, u Blatnoj...“

„Tam u Blatnoj. Ja sam odabrao kompjutore, programiranje, računalne mreže. U Pragu ću dobit dobar poso, fućka mi se za Kolín...“ nasmijao se i okrenuo se, u grupici su naši diskutirali s ostalim rođacima. Potom me opet pogledao, od glave do pete, nagnuo se preko stolića. I ja sam se nagnula prema njemu.

„Hoćeš nešto vidjet?“ upitao je i malo se nasmiješio.

Kimnula sam.

„Nešto sam otkrio. Dođi...“ dignuo se i pokazao glavom prema poluotvorenim vratima. I ja sam ustala i išla polako za njim. Staklena su vrata vodila u hodnik s tamnim pločicama, tamo je bilo hladnije, zatutnjilo mi je u sljepoočnicama zbog tog hladnog zraka koji se podizao od poda. A kako sam za Robertom išla dalje hodnikom, tutnjilo je jače i brže, tuklo je uz snažnu jeku. Vrata su bila teška, bez stakla, Robert je brzo okrenuo ključ, kao da je ovdje sve savršeno dobro znao. Silazio je po strmim stubama, išla sam odmah iza njega i bojala sam se da će se to tutnjanje u onoj tišini čuti ili vidjeti na mojoj pripijenoj majici, ali to se nije dalo zaustaviti, gutala sam i disala malo kroz nos, a onda kroz usta, ali nisam znala kako to zaustaviti. U tami smo prošli pokraj kotla te hrpe drva i ugljena, a Robert je upalio svjetlo okrenuvši crni prekidač žarulje na zidu zaštićene žicom. Zaustavio se pa sam se i ja zaustavila usred koraka i odjednom sam bila tako blizu njega, iza njegovih širokih leđa i ramena i debelog remena na trapericama. To je trajalo trenutak. Privikavao se na tu polutamu kao i ja, koja sam hvatala dah iza njegova preplanulog vrata s podšišanom smeđom kosom. Tutnjilo je još jače pa sam pomislila da to više neću izdržati, bojala sam se da će se okrenuti, a željela sam to. On se okrenuo i stajali smo vrlo blizu jedan nasuprot drugomu, smiješio se i gledao me u oči tako da sam osjetila njegovu toplinu, njegove su mi oči bile toliko blizu, i

usta i osmijeh. Stavio mi je ruku na rame i ja sam osjetila ono što sam čitala u časopisima za cure, tisuću majušnih leptirića u trbuhu kako mašu krilima. Bilo je tamo malo mjesta pa me Robert svojom rukom koju je držao na mome ramenu malo gurnuo na stranu od sebe te me onda pustio i napravio par koraka unatrag i stajali smo u niši gdje su na hrpi između nas ležale stare novine i pokraj njih poslagani neki časopisi, čitavo brdo tih časopisa. Sjajni su omoti bili prekriveni tankim slojem crne čađe i gara, a to je crnilo ležalo i na cijevima od kotla i na betonskome podu. Robert je uzeo prvi časopis i listao, po sjajnom su papiru klizale hrpice čađe prema dolje, pod noge, a neke su se i razmazivale po Robertovim dlanovima.

„Nije stric volio samo Sovjetski Savez“, nasmijao se promuklo Robert, „baci pogled na ove gospođice...“

Na fotografijama u boji bile su gole žene u najrazličitijim pozicijama i pozama, na krevetu ili ispred haubi automobila, muškarci također, zajedno s tim ženama... Robert mi je pokazivao stranice i uzimao druge časopise prekrivene čađom. Između nas ležala je poslagana hrpa pornografskih časopisa...

„Gle, ova je dobra...“ nasmijao se i dalje listao, „znaš kak se zove ta poza?“ stavio mi je pred oči duplericu u boji gdje su žena i muškarac bili jedno na drugome. Robert me gledao i cerio se, odjednom sam htjela otići, pozlilo mi je u tom zagušljivom podrumu. Nepomično sam zurila u sliku.

„Ne moraš se odmah crvenjet, ne? Još nikad nisi vidla ništa slično?“

Slegnula sam ramenima i provukla se uz tu hrpu časopisa.

„Fakat si dobra cura, Slávina...“ govorio je polako Robert i odložio časopis pa zakoračio prema meni, vidjela sam kamo ciljaju njegove oči, spustila sam bradu i također pogledala svoj bijeli topić. Već je stajao kraj mene i obuhvatio me svojim dlanovima i nježno dodirivao, a onda malo jače, dirao mi je grudi preko tog nježnog pletiva i ustima prolazio po licu, a njegova me kosa šakljala po nosu. Oslonila sam se na njegova ramena te se izmigoljila i odgurnula ga. Uhvatio me za zapešće, ali i onda sam se oslobodila tako da sam stajala već dva, tri metra od njega.

„Što je...?“ povikao je prigušenim, pomalo treperećim glasom.

Već sam stajala na prvoj stepenici.

„Što ti je, Slávina?“

„Što je tebi...“

„Meni ništa, kamo ćeš?“

Nisam odgovorila. Robert je obrisao rukavom čelo, uzeo časopis i, kao da se ništa nije dogodilo, počeo listati i prestao obraćati pažnju na mene. Stajala sam na stepenicama, vidjela

ga pod svjetlom žarulje, izgledao je uvrijeđeno, a ja sam pretrčala tih nekoliko stepenica prema poluotvorenim vratima. U hodniku na svjetlu duboko sam udahnula i oslonila se ramenom o zid. Umirivala sam se, osjećala sam kako mi se smiruje disanje, spustila sam oči i onda me umjesto vrućine obuzela studen i skamenila sam se. Moja bijela majica! Pogledala sam oko sebe, u hodniku nije bilo nikoga, našla sam odškrinuta vrata. Provukla sam se kroz njih, zatvorila ih i upalila svjetlo. Bila je to kupaonica. Hvala Bogu. Iznad umivaonika ogledalo. Zurila sam u svoj odraz, u bijelo pletivo prljavo od čađe. Na grudima dvije mrlje, čak i otisci nekoliko crnih prstiju. Robertove ruke. Stajala sam i zurila u svoj bijeli top. Bojala sam se dodirnuti glatku tkaninu jer ću samo to razmazati, jer će to biti još gore. Onda sam izvadila složeni rupčić i samo sam tako na suho pažljivo prelazila po majici na predjelu grudi. Pogledala sam tkaninu rupčića. Na njega se uhvatila crna prljavština. Sлагala sam rupčić na sve moguće načine i stavljala čistu stranu na majicu. Onda sam pred ogledalom spustila ruke niz tijelo i ponovno se pogledala. Odahnula sam. Bilo je puno bolje. Ali što sam se dulje gledala, to mi se više činilo da prljavština opet izlazi na površinu, više mi se nije činilo tako dobro. Zatvorila sam oči. Otvorila. Da, bilo je bolje. Ali samo na trenutak... osjećala sam svrbež u očima i potom peckanje. Opet sam zatvorila oči. I otvorila. Opet i opet. Naježila sam se, u bijeloj je popločenoj kupaonici bilo hladno. Ponovno sam okretala rupčić i čistim dijelom pažljivo čistila majicu. Onda još nježno zadlanicom koju sam brisala u nogavice hlača. Nisam znala koliko sam vremena provela u kupaonici pred ogledalom. Nakraju sam si nad umivaonikom oprala ruke. Još sam se u hodniku pregledala. Proklinjala sam se jer nisam uzela onu vesticu koju bih sad mogla obući.

Ušla sam nazad u prostoriju gdje su bili svi, željela sam biti nevidljiva, ali svi su gledali u mene, svi. Sjela sam što prije k tati, ponovno je sjedio tamo. Naslonila sam se laktovima na stolić tako da sam bila malo zakrivena. Tako je bilo bolje. Skoro pa dobro. Čekala sam da netko to primijeti, tata, teta iz Kolína, bilo tko... Kad sam se ponovno ogledala po sobi, primijetila sam povećano komešanje svih rođaka. Nešto se počinje događati? Pogledala sam sastrane tatu. Ništa nije govorio, nije valjda niti registrirao da sam se vratila. Više nitko nije bio u kutu gdje su prije sjedili rođaci iz Kolína. Izvana je došao stric iz Radimilica i za njim teta koja je nosila praznu kutiju veliku kao od televizora. Krenuli su stubama na kat.

„Dođite“, zaustavio se stric i povikao prema dolje prije nego što je gore nestao.

Za njim se polako zaputio stric iz Neměřica i za njim teta.

„Kamo idu, tata?“ pitala sam.

Tata me nije ni pogledao. Nacerio se kao za sebe. Pogledom sam tražila Roberta. Nije bio ovdje. Ali prema nama je dolazila teta iz Kolína.

„Gdje je Robert, Slávka?“ pitala je. Opet me obuzela vrućina, rekla sam da ne znam, još sam se uvijek naslanjala na stolić, a podlaktica mi je zakrivala grudi.

„Što sad, Pepík“, stajala je teta ispred nas i gledala tatu, „što će dalje bit?“

„Otišli su pelješit“ rekao je zloslutno tata.

Strašno sam bila žedna, a u kupaonici nisam popila vode iz slavine. Govorila sam si da ću se tamo vratiti, ali bojala sam se da ću na hodniku sresti Roberta.

Teta i stric iz Neměřica spuštali su se već drugi put s kata, nosili su namještaj u auto.

„Pepík, Karla, idite i vi po nešto...“ stric iz Neměřica zaustavio se u radnim hlačama usred kružnog stubišta, „rečeno je da ćemo se o pokretnoj imovini dogovoriti na mjestu...“

Tata se nije micao, teta iz Kolína i Robert pojavili su se na vratima, već odlaze. Gledala sam ispred sebe stubište po kojem su rođaci nosili stvari i trudila sam se Roberta izbaciti iz glave. Bojala sam se da će se još kod nas zaustaviti i popričati s tatom. I stvarno, oboje su išli prema nama, ustala sam kako bih otišla u kupaonicu, prošla sam pokraj Roberta, nisam ga pogledala, teta se za mnom okrenula, već odlaze, i pružila mi ruku, a Robert je stajao iza nje. Tada me spasila teta iz Neměřica, zvala me sa stubišta. Odmah sam krenula prema njoj, samo da se ne moram pozdraviti s Robertom, da se ne moram još jednom susresti s njim oči u oči. Teta iz Neměřica držala je sliku, a druga je slika bila na podu naslonjena na zid.

„Slávinka, ti si slikarica, vrijedi li to išta?“ pitala je utišanim glasom i ispružila ruke kako bi joj slika bila što dalje od očiju. Skupa smo gledale tu otrcanu reprodukciju, van Gogh, suncokreti u vazi, okvir od plastike. Teta ju je okrenula. Otraga je bila prašnjava naljepnica. Mjesni narodni odbor Neměřice.

Zavrtjela sam glavom. Teta je stavila sliku pored druge na pod. Prije nego što je ponovno kročila na stubište, okrenula se prema meni.

„Idi si gore nešto uzet. Tam je nekakav nakit i fotić i fen od pokojne tete, sigurno je bio skup...“

Opet sam zavrtjela glavom. Nagnula se prema meni, zanijemjela sam jer je sigurno primijetila zaprljanu majicu na dvama mjestima...

„Pusti tatu, cijelo vrijeme tam sjedi ko mrgud“, opet je stišala glas, „tam je i nekakva posteljina, nekorištena. I zavjese u metrima, još nešivene...“

Vraćala sam se k tati. Slávinka, ti si slikarica, hm... Da mi se ne plače, morala bih se smijati, za Roberta sam glupa prodavačica. Tata je sjedio tamo u onoj sivoj ispranoj košulji,

ali je bila čista, a ja sam imala uprljanu majicu. Te njegove vječito sive košulje koje su prije dijelili u Prometnom poduzeću, otkako znam za sebe, tako su vijorile u dvorištu na štriku između stabala. Mama ih je prala, gotovo nikad nije nosio druge. Na trenutak mi je bilo svejedno hoće li nešto na meni primijetiti ili ne. Ali on je gledao nekako kroz mene, kroz taj lagano prljavi, bijeli pleteni topić.

Teta iz Kolína i Robert već su otišli. Opet sam sjedila na trosjedu pokraj tate, svrbjelo me pod pazusima i na leđima, tako sam htjela svući tu majicu, ići doma pod tuš. Držala sam u dlanu desne ruke bradu, a podlaktica me poprijeko zakrivala, barem napola. Strašno mi je bilo suho u grlu, ali znala sam da ćemo uskoro krenuti. Kad sam zatvorila oči i gledala samo u svoje vjeđe, treslo se svjetlo, kao na lepezi rastvorenoj prema užarenom suncu koje mi izmamљуje suze. Suze su me šakljalale po nepcu i naročito po trepavicama i samo što se nisu prevalile preko ruba očiju i kliznule niz lice. Zbacila sam glavu, brzo sam ih pobrisala i ostatak progutala...

„Kvrugu, primi...!“ trgnulo me glasno vikanje iz mučna polusna. Bio je to stric iz Neměřica. Zajedno sa stricem iz Radimilica nosio je niz stube stari masivni kredenc. Zapeli su u luku stubišta pa nisu mogli dalje. Teta iz Neměřica stajala je s mužem gore, iznad kredenca, a stric iz Radimilica stajao je dolje i okrenuo se prema nama.

„Jebemu, Pepík, ne možeš nam pomoć?“

Vidjela sam kako se tati malo trznulo lice.

„Trebali ste to dić iznad rukohvata“, povikao je.

„Znamo, pametnjakoviću“, uzrujano je odozgo rekao stric iz Neměřica, „ali kak smo to mogli nas dvojica dić? Teško je ko sam vrag...“

„Sad to više ne možemo pomaknut...“ rekao je stric iz Radimilica i odozdo promatrao taj komad namještaja iz svih strana, „ne ide više ni sim ni tam...“

Teta je sjela gore na stubu te su sve troje raspravljali preko teškog kredenca zaglavljelog među njima. A ja sam najprije primijetila, a onda i čula, kako se trosjed pod nama u brzom ritmu ljulja na škripavim oprugama. Pogledala sam tatu preko ramena i na trenutak sam začuđeno zurila u njegova ramena koja su se tresla, ali usta je držao čvrsto zatvorena pa mu je sav taj prigušeni smijeh dolazio samo iz očiju uperenih u stolić ispred nas.

Stric iz Neměřica bijesno je nogom udario smeđi kredenc, ali stric iz Radimilica dolje je rukama pazio na težak komad namještaja.

„Gle, Venca“, pogledao je prema gore preko kredenca na rođake iz Neměřica, „ta je zadnja strana samo od iverice, unutra je zakucana čavlom. Jedina je mogućnost izbit tu stranu unutra, tak da će čošak rukohvata uć u kredenc i oslobodit ćemo desnu stranu. Tak će već ić.“

Teta je gore oživjela, ustala i sa strahom promatrala strica iz Radimilica kako nosi sjekiru.

„Ne, Láďa, nemoj to radit...!“ skoro pa očajno povikala je teta, shvatila sam da kredenc treba ići u Neměřice.

„Drugačije ga nećemo oslobodit, Růža“, rekao je stric, „udarit ću sjekirom pljoštimize, ništa mu neće bit...“

„Ne, Láďa, molim te, Dáša, nek to ne radi...“ obratila se uzalud teti iz Radimilica. Ona je samo šutke promatrala i slijegala ramenima.

Teta iz Neměřica izgledala je prestrašeno, kad bi mogla, valjda bi se bacila na strica iz Radimilica i istrgnula mu sjekiru iz ruku. Samo što je između njih stajao onaj kredenc. Stric je već zamahnuo...

„Láďa, nee...“ teta se sa svojim bezobličnim tijelom prilijepila uz rukohvat, skoro je tamo legla, rukama je držala bočne strane kredenca kako ne bi skliznuo sa stuba. Stric iz Neměřica ju je uhvatio i povukao natrag, a stric koji je bio dolje zbunjeno ih je promatrao.

„Jesi luda...?“ izustio je i spustio ruku sa sjekirom uz tijelo.

„Rekla sam ti da ne lupaš po tome“, rekla je teta ljutito, „unutra je porculan...“

Stric iz Radimilica pogledao je i progutao slinu, „Vidi, vidi, Růža, to nam nisi rekla...!“

Tata više nije izdržao pa se nasmijao, doduše tiho, ali dobro se čulo. Pogledala sam natrag prema stubištu.

„Pa dogovorili smo se, najprije namještaj! Porculan i staklo podijelit ćemo poslije...“ teta iz Radimilica imala je dobrano ljutit glas te je gnjavila svog muža da isto nešto kaže. Teta iz Neměřica više nije znala što bi rekla, samo se držala za kredenc.

Stric se gore pokraj nje isto mrštio i ljutito povikao dolje prema tati: „A što se ti tam smiješ, čovječe, ništa ne radiš, samo se kreveljiš...“

Tata je veselo uzdahnuo, ustao i prošao dlanovima po licu kao da želi uhvatiti svoj osmijeh i spremi ga u džep.

„Idemo mi“, rekao je, primio je rukom moju kosu i počeo me po glavi, kao što je to uvijek činio. I ja sam ustala i za trenutak smo stajali na suncu ispred velike kuće strica iz Řepica. Na prikolici iza jednog automobila već su bile poslagane neke stolice, stolići i dvije kartonske kutije. Kombi strica iz Radimilica bio je otvoren, a iz njega je virio zarolani tepih. Sjeli smo u našu škodu, odmah sam otvorila prozor jer je unutra bila nepodnošljivo vruće. Od žeđi nisam više mogla niti gutati. Ali bitno da sam bila u autu na sigurnom s tim nemoguće uprljanim topićem. A tata kao da mi je čitao misli:

„Na seoskom ćemo trgu stati kod dućana, strašno sam žedan. Ti isto, je l da?“

Kimnula sam. Řepice imaju velik seoski trg, skoro kao grad. Tamo je čak označen i pješački prijelaz. Bilo je podne, uz cestu stajali su parkirani automobili, kamioni, traktor. Tata je stao pokraj pločnika.

„Slávi, skokni po bocu mineralne“, davao mi je pedeset kruna. Prema dućanu su se slijevali muškarci u radnim hlačama, stisla sam se jer ću opet morati izaći među ljude, među te muškarce koji će buljiti u mene i gledati moju bijelu majicu.

„Ne idem tamo, tata...“

„Hajde, otrči.“

„Ne idem...“ rekla sam tvrdoglavo i gledala prema dolje na sebe, na te mrlje na bijelom pletivu.

„Kvragu, idi više!“ dreknuo je tata. „Gubim živce, a sad me još i ti ljutiš...!“

Taj me šok ohrabrio, ne pamtim kad je zadnji put tata na mene ovako povisio glas. Uzela sam mu novčanicu iz ruke, otvorila vrata i poslušno hodala prema dućanu. Unutra me udario hladan zrak od frižidera. Red nije bio dugačak, stavila sam ruke na prsa i u borbenom stavu primicala sam se prodavačici. Nisam gledala lijevo – desno, gledala sam samo njene ružičaste bucaste ruke kako režu slaninu i važu francusku salatu na tanjuriću. Bila je stara kao teta iz Neměřica i imala sličnu plavu kovrčavu kosu. Samo što je ukosnica u kosi pridržavala komadić bijele čipke.

„Danas su dovezli konjsku salamu“, govorila je starijem gospodinu koji je stajao ispred mene. Gledao je u frižider i zavrtio prosijedom glavom.

„Jesti konje? Gdje ste to vidjeli...? Konje treba pokapat, a ne stavljat u salamu. Dajte mi debrecinke, dvadeset deka.“

Vraćala sam se s bocom mineralne, putem do auta malo sam otpila, a kad sam sjela pokraj tate, suze su me opet škakljale po trepavicama i nisam ih više mogla zadržati, tekle su dolje, oko usta. Brisala sam ih rukom, a tata je sigurno čuo kako jecam, nisam to mogla zastaviti. Nisam se više niti trudila, sve se u meni oslobodilo i prodrlo van, sve što se od jutra nakupilo...

„Slávi, što je“, čula sam tatu, „zašto plačeš, molim te?“

Zaustavio je uz odvodni kanal, otvorila sam oči, stajali smo na uskoj cesti usred polja. Brisala sam oči i ponovno osjetila tatinu ruku u kosi.

„Oprosti što sam tak kriknuo na tebe. Stajali smo tamo gdje je zabranjeno zaustavljanje, nisam se tam htio dugo zadržat, pa... Slávka, zašto plačeš?“

Opet smo krenuli, već je bilo bolje. Ušli smo u šumu, u duboku hladovinu koja mi je hladila oči koje su me pekle.

„Tata, jesi se kad osjećao poniženo...?“ pitala sam već mirnim glasom. Iznenađeno je svratio pogled s volana na mene.

„Slávi, što ti to prolazi glavom, zaboga?“ Gledala sam njegove snažne ruke, rukave sive košulje imao je zavrnuti do lakata. „Kak to misliš, poniženo? Ti si se nekad osjećala poniženo?“

Imao je dirljivo nesiguran glas, moj tata, tako snažan muškarac nikad se ne može osjećati poniženo, govorila sam si. Još sam se sjećala njegove snage u rukama, još me ne tako davno znao podići u naručje i vrtjeti u krug.

„Ti si se nekad osjećala poniženo?“

Zavrtjela sam glavom. Prisjetila sam se osnovne škole, prije par godina, ponekad su me dečki u razredu stjerali u kut, kao i druge djevojke koje su izgledale odraslo, i dirali mi grudi, uvijek sam se trudila izvući se što prije i otrčati na hodnik. Zavrtjela sam glavom i ništa nisam rekla.

„Znam da si odrasla“, rekao je tata i nasmijao se, „više nisi mala curica. Imaš u glavi razna pitanja i tak...“

Još uvijek sam voljela kad se tata tako nasmijao. To se nije događalo često, barem ne u posljednje vrijeme. Stalno je bio u tom svom kombiju.

„Život nekad nije lagan, znaš, Slávi. Ali sve ćeš to proživjet. Standa, stric iz Řepica, nije bio loš tip. Jednostavno, samo je živio u onom prošlom vremenu. Kad sam se ja i nekoliko drugih ljudi iz Městeca odvojili od Prometnog poduzeća kako bismo kupili kamione i bili privatnici, nije to mogao probaviti. Bio je zamjenik direktora. Trčao je po dvorištu među autima i vikao na nas da smo izdajice i ne znam što sve ne. To je bilo prije četiri godine, odmah na proljeće nakon baršunaste revolucije...“

„I ja sam voljela strica.“

„Bio je veseljak i... nekoliko nam je puta pomogao. Primjerice, da se naša Věrka upiše na fakultet. Imao je poznanstva zahvaljujući partiji. Očekivao je da mu zato budem lojalan...“

„Što to znači, lojalan?“ nisam znala.

„Jednostavno da ću zauzvat stajat uz njega kad bude potrebno. Kad si već pitala za poniženje, onda... Jednom je osamdesetteće skupljao u Poduzeću potpise kojima ćemo mi, šoferi, iskazat slaganje s tim da se ruske rakete razmjestite po našem teritoriju. Na početku to nitko od dečkiju nije htio potpisat. Pozvao me u ured, to je bilo baš u vrijeme kad je Věra

trebala krenuti u srednju školu. Tak da sam to potpisao. Što sam mogao napraviti? Zatim i većina ostalih... Odnio je te potpise nekam na narodni odbor...“

Izašli smo iz šume i ispod nas je u dolini bila rijeka, kao i dimnjaci i krovovi Novog Městeca. Tata nikad nije razgovarao sa mnom na taj način.

„Dobit ćeš i ti nešto od strica? Sad bi nam dobro došli neki novci, ne?“ pitala sam.

„Ali... Vidla si i sama, ne? Da se s njima natežem zbog posuđa? Mislio sam da ćemo tu kuću zajedno prodat i podijelit novce. Samo što je Venca, stric iz Radimilica, želi zadržat i preselit se tam. Sad je s obitelji u državnom stanu. A nas će ostale kao isplatit. Samo što nema puno novaca pa hoće da ga pričekamo...“

Ostatak sam puta razmišljala što ću sutra reći Eriki. Konačno smo se zaustavili pred ogradom, otrčala sam otvoriti vrata od garaže kako bih mogla što prije pod tuš i presvući se, prije nego nas majka pozove na kasni ručak.

2.1. Kopija originala pripovijetke *Konje treba pokapati*

Koně se mají pohřbívat

Erika se skláněla nade mnou. Lechtaly mě ty tampónky a tužka na obočí a její prsty poskakovaly kolem mé tváře tak lehounce.

„Takže myslíš, že je to jasný, v pořádku?“ zeptala jsem se. „Nevlastní bratranec...“

„No jasně,“ řekla Erika a dál mě líčila, zavřela jsem oči před jemným pudrem, „když nevlastní, tak nevlastní.“

„Vypovídala jsem se táty, jakoby nic, víš, snad nepoznal, že...“

„Co jako neměl poznat?“ smála se Erika. „Vždyť nic nebylo, ne?“

„Říkala jsem ti, že to bylo před dvěma lety. To mi bylo třináct a půl. Jenom prostě ten letní den, pamatuju si ten stín na střejdově zahradě a lavici, hrozně nepohodlnou... pořád sme se smáli. Pak mi četl z takový tlustý knížky o vesmíru. Hvězdy, planety, různý ty mlhoviny... já si ho pamatuju tak krásnýho, jak se koukal na nebe, v bílý košili a v džínách...“

„Ty si romantik... tak hele, teď dávej pozor. Tohle ti dám s sebou, je to denní krém. A tohle je noční. A tohle je čistící mlíko. Když se odličuješ, večer. I v noci musí pokožka dechat, pročišťuje se...“

„To si fakt můžu nechat...?“

„Jasně. Je tam toho půlka, já si koupím nový. A teď ti udělám řasy...“

Už jsem byla nervózní, že táta každou chvíli zatroubí pod oknem. A co bude pak? Až si k němu přisednu do auta, všimne

51

si, jak mě Erika zmalovala. A ten parfém... mohla bych si sednout dozadu... ale to by bylo blbý...“

„Tak ty na něj myslíš dva roky a ani jednou si ho neviděla?“

„To je pitomý, vid...?“

„Proč?“ zeptala se Erika, odtáhla se od mých očí a podívala se na mě s úsměvem. „Je to romantický! Hvězdář, krásnej astronom... to bych taky brala.“

„Chtěla jsem mu napsat, kolikrát, ale netroufla jsem si říct našim o adresu. Ta naše familie... to bys musela znát. Máma se rozčílila, jen když se o tom někdy táta zmíní. On je od tety z Kolína, víš? Vyženila ho... teda vydala ho, nebo jak se to říká u ženskejch?“

„Toho tvýho Roberta?“

„Jo. Jenže od té doby sme u stredy v Řepicích nebyli, naši se s ním nepohodli. A teď umřel a... to je hrozně pitomý, Eriko...“

„A co?“

„Že se máme setkat zrovna při takovýhle příležitosti...“

Erika mi přejala rtěnkou po puse, jenom jemně. Světlounce růžová pomáda.

„No počkej, nelším tě snad na funus, ne?“ přestala na chvíli.

„Ne. Pohřeb byl před třema tejdnama. Budou se tam prej dohadovat o pozůstalosti, říkal táta...“

„Je to hotový!“ oznámila Erika spokojeně. „Si kočka...“

„Táta mě seřve, až to uvidí,“ řekla jsem.

„Tvůj táta? V životě sem ho neslyšela křičet...“ uklidňovala mě Erika.

„Poslední dobou je nervózní, víš? Má problémy s firmou, říká, že to asi bude muset zabalit...“

„To tričko je fakt dobrý, Slávko.“

„Není moc knap?“ zeptala jsem se.

„Je,“ řekla Erika s úsměvem, „ale ty si to můžeš dovolit.“

Sklopila jsem oči a prohlížela jsem si své nové tričko, sněhobílý, trochu pod pupík.

„Ta podprsenka...“ nedořekla Erika.

„Co?“ zeptala jsem se rychle. „Je hladká...“

52

„To jo, ale lepší by to bylo bez.“

„Neblázní...“

„Co ses tak vydělala? To by tady v tom zapadákově nepřežili, vid? Měla bys vidět Londýn, holčičko, tam je to teď móda, že ženský nenosej práskačky. Jenom blůzky na ramínka a většina z nich to neřeší, že na to nemaj, s jejich figurama a pihovatejma ramenama. To ty...“

Tátovo auto už stálo dole.

„Tak běž,“ pobídla mě Erika, „držím palce a budeš mi o Robertovi referovat. A nečervenej se...“

„Teba tam ani nebude,“ řekla jsem rychle, „neměla jsem si vzít přece jenom něco přes to?“

„Venku je teplo a to tričko je nádherný. A ty taky...“

Táta skoro nemluvil, celou cestu do Řepic jenom odpovídal na otázky. Zabouchla jsem dveře a s obavami čekala, co bude, co mi řekne. Ale ani se na mě nepodíval. Trochu jsem se uklidnila, ale za chvíli už to zase narůstalo, uvnitř, vždycky jsem se zhluboka nadechla, abych nějak vyrovnala nepravdělný rytmus bránice a zklidnila tep. Pomohlo to na chvíli a pak se to zase rozjelo. Za dvacet minut tam budeme. Co mám dělat?

„Erika tě pozdravuje, tati.“

„Hm. Jak se má?“

„Jezdí jenom na víkendy, je teď v Praze. Má tam dobrou práci.“

„Jak dlouho byla v tý Anglii?“

„Rok...“

Čím víc jsme se blížili k Řepicím, tím jsem měla užší dech. Táta byl nakonec rád, že s ním jedu, když mamka odmítla, že na to nemá nervy. Ale divila se. Fakt chceš jet s tátou? Kroutilila hlavou.

„Tati, co to vlastně je, to vypořádání pozůstalosti?“

„To uvidíš,“ odpověděl táta krátce. Zaznělo to tak nějak zlověstně.

53

Neměla jsem odvahu už se dál ptát a dívala jsem se dolů, na sebe, na jemný bílý úplet. Jak to řekla Erika? Seš kočka... Robert tehdy říkal, že půjde studovat astronomii. Je tam těžká matika, přemýšlel nahlas. Pamatuju si, jak mi vysvětloval, proč je nebe modré a proč ve dne nevidíme Měsíc a jak daleko od naší planety je Neptun a Jupiter a Mars...

„Či teď bude strejdův barák?“
Táta neodpověděl. V tom velkém domě na vsi bydlel strejda sám, když umřela teta. Neměli žádné děti. Pamatovala jsem si, jak k nám dřív jezdili na Silvestra. Teta sama vypila flašku griotky, z vlasů jí věčně šel ten pach prasat, dělala na směny ve velkovýkrmně. Nešlo to umejt a ani voňavka nepřerazila tu maštal. A strejda s tátou pili pivo. Koukali jsme na televizi, na Silvestra mi dovolili dívat se až do půlnoci. Bylo mi tak sedm. Ségra se už dívala běžně, byla na střední škole. Strejda byl samá legrace, smál se nahlas, až se nám v obeváků houpal lustr, jak říkala mamka. Naši měli rádi Menšíka a koukali se na ty estrády a táta vždycky říkal strejdovi, hele, teď vás napaluje, jako komunistickou stranu. Já jsem nerozuměla ničemu, ale smála jsem se s nimi. Jó, u televize...

„Tati, proč k nám už strejda nejedzil na Silvestra?“

„Ty, Slávino, to sou otázky...“

„Jaký?“ zeptala jsem se zaskočená.

„Blbý.“

Věděla jsem sama dobře, že táta je z té cesty nervózní. I to, že nemluvíme skoro s nikým z jeho příbuzných. Jen s kolínskou tetou. Asi proto, že bydlí až na druhým konci republiky.

Zastavili jsme před domem s vysokým štítem. Před brankou do zahrady stála velká bílá dodávka. A osobák se zapřaženým vlekem, to bylo auto strejdy z Radimilic. A pak červená škodovka, jakou jsme měli i my. Ta byla kolínské tety. Takže tu jsou! Zatajila jsem dech.

Odepjala jsem si pás a otevřela dveře, táta se nehýbal. Podívala jsem se na něho. Ušklíbnul se, jako by se probral z nepříjemného zamyšlení. Pak promluvil, zastudilo mě uvnitř.

54

„Slávino, víš, jaký sou, ne? Nic si tam od nikoho nevezmeš, jasný?“

„Jo.“

„Vypadnem co nejdřív. Nikomu nefíkej, že sem musel prodat ten druhý nákladák. Ani o těch dluzích u banky. Zkrátka nic, o čem mluvíme doma s mamkou. Jasný?“

Tátovo jasný bylo ostré a stáhl se mi žaludek pokaždé, když to na mě zasýčel.

„Nic jim do toho není...“ dodal už mírněji.

Vystoupili jsme, slunce páliło, nebude mi zima. Byla jsem ráda, že jsem doma nechala ten světík na propínání.

Strejdova vila byla v Řepicích asi největší. V prostorném pokoji v přízemí bylo trochu přítmí, rozkoukávala jsem se, když jsme vešli z ostrého světla venku. Teta z Kolína, tátův bratr, co bydlel v Neměčicích se ženou Růžou, a pak bratranec z Radimilic s Dášou, říkala jsem všem stejně, strejdo a teta, takhle to vždycky bylo. A pak mě píchlo uvnitř, až se mi to tam zase všechno rozečvělo a rozsypalo. Seděl tam. Byl to jen mžik mého pohledu, podívala jsem se hned jinam. Vítili jsme se se všemi, podáváním ruky. Všichni chlapi se mi podívali na prsa, když přede mnou stáli, můj topík zářil čistou bělobou do místnosti. Bylo mi najednou horko z toho všeho. Postupovala jsem za tátou, až jsme se dostali do rohu pod ohromný fikus, kde se z křesla zvedl Robert. Táta ho plác po rameni, měl na sobě džínovou košili a černé manšestráky. Překvapilo mě, jak je velký, koukala jsem k jeho očím nahoru. Tak se mi díval na prsa.

„Ahoj,“ řekla jsem, chtěla jsem říct, trochu se mi smekl hlas.

„Nazdar,“ řekl Robert a usmál se, spíš ušklíbl, „jak se máš?“ zeptal se vzápětí trochu otráveně.

Nikdy jsem nevěděla, jak se na tyhle otázky má odpovídat. Řekla jsem, že dobře, a postála jsem chvilku před ním. Vzpomínala jsem na Eriku, co mi radila, o čem se s ním mám bavit na začátku, aby se rozproudila konverzace. Sedl si a volal něco na

55

mámu, na tetu z Kolína. Stála jsem už vlastně mimo, stranou. Bylo mi horko a bylo mi jasné, že už od začátku to nejde tak, jak jsem si představovala. Ohlédla jsem se za tátou, usadil se na druhém konci místnosti. U nízkého konferenčního stolu stála pohovka a křesla, seděli tam teta Dáša se strejdou. Šla jsem k nim.

„A, pan podnikatel,“ spustil strejda z Radimilic na tátu, hlalohlil a šfouchal ho do ramene.

„Jak to de, Josef, už máš ten první milión? Ten je nejtěžší, víd, pak už to de samo...“ smál se, řezal mě ten jeho smích, táta říkal, že strejda z Radimilic vždycky všem jenom záviděl. Teta se raději zvedla a šla za neměčickou tetou do kuchyně.

„Ale jo, nestěžuju si,“ řekl táta a byl bílejší vzteky, měl tak sevržené rty, jak jsem to znala z domova, že pak nemluvil anebo jen vydával krátké rozkazy. Tušila jsem, že nám to oběma nezačíná moc dobře.

Všechno jako by organizoval strejda z Neměčic, starší bratr řepického strejdy, co umřel. Stál v montérkách a ve flanelové kostkované košili na zašlapaném koberečku uprostřed pokoje. Pleš se mu blýskala. Přemýšlela jsem, kolik je mu let. Řekla bych padesát. V duchu jsem se zasmála. Všem bych tady řekla padesát, všem, kromě Roberta. Neměla jsem vůbec odhad na věk. Neměčický strejda držel v ruce nějaké papírové desky, vysvětloval, že závět žádná není a že se radil s notářem a jak to bude tedy s pozůstalostí. Roberta jsem měla v zorném úhlu po levé straně. Seděl v křesle a teta z Kolína u něho na opěradle toho křesla. Překvapilo mě na něm všechno, vlasy měl teď tmavší, kaštanově hnědé, byl urostlý a opálený ve tváři. Nepoznávala jsem ani jeho hlas, jak jsem si pamatovala to předčítání z knížky o astronomii. Ted byl hrubší. Jenom jak řekl to „Jak se máš...?“

„Sme lidi, myslím si, lidi sobě blízký, tak se holt nějak dohodnem...“ zaslechla jsem, jak říká strejda z Neměčic. Mrkla jsem na tátu, koukal na něj přesně tím pohledem jako před chvílí na radimilického strejdu.

Neměčická teta vyšla ze dveří do kuchyně s tácem, poznala jsem šálky, do kterých nám nebožtík strejda dělal čaj, dával mi

56

do něj vždycky griotku a náš táta říkal: Jenom ovonět! Jenom ovonět... Teta obcházel všechny příbuzné a nabízela čaj a kávu. Když došla k nám, měla na tácu už jen jeden hrnek.

Táta odmítl, teta ke mně sklonila naondulovanou blondatou hlavu. Byla červená v obličeji, až do fialova. Bylo z ní cítit kávu a cigarety, když promluvila.

„Dáš si kafe, Slávinko?“

„Slávka kafe nepije,“ odpověděl táta, když jsem se nadechovala, že něco řeknu.

Strejda z Radimilic po kouřícím šálku natáhl ruku. Teta odcházela zpátky do kuchyně.

„Už je tu jak doma...“ utrousil táta potichounku, když se ohromný tetin zadek narvaný do džínsů převaloval od nás pryč. Strejda k tátovi zvedl oči od horké kávy.

Robert taky pil kafe, měla jsem žízeň, dala bych si nějakou vodu. Táta se tvářil zarputile, když něco říkal strejdovi naproti. Šlo o řepického strejdu.

„Hele, byl to největší komunista ve vsi, dělal tajemníka na eměně a dostal od Husáka vyznamenání. Jak myslíš, že k tomuhle všemu přišel...?“ mluvil polohlasem radimilický strejda.

„Hele, vynech ho, je po smrti...“ řekl táta.

„No a? Co bych to neřek? Mám se pořáď bát, jako tehdy?“

„Ty ses bál?“

„A ty ne?“ odsek strejda. „Možná ne, když byl tvůj brácha vedoucí podniku...“

Znovu jsem se podívala směrem ke Kolínským a naše oči se přes celou velkou místnost potkaly, usmál se. Přemýšlela jsem, jak jsem se asi tvářila já, to když už jsme se na sebe nečítali. V těch nejdůležitějších chvílích o sobě nevim. A vždycky mám kvůli tomu na sebe vztek. A vždycky si sama sobě opakuju, abych se soustředila. A pokaždé se všechno rozostří a já plavu a moje tělo dělá všechno za mě, pohyby, chůze, výraz obličeje, to hrozná červenání, které nemůžu nijak ovlivnit. V Robertově blízkosti to bylo stejné, při podáváním ruky, jak jsem se asi tvářila? Neuvědomovala jsem si to. A v lících a v čele mi pulzovalo

57

teplo, přála jsem si, aby mi v tu chvíli někdo polil obličej ledovou vodou a zchladil mě jako nějaký rozžhavený plát kamen...

„Nesu ty kafata...“ teta se vynořila z mlhy mého pohledu do nikam, „našla sem v lednici flašky vína, jednu sem rozlila do sklenic. Dáša říká, že je moc dobrý...“

Teta mi podsunula k nosu tác, mezi šálky stály dvě sklenice na štíhlých nožkách, červená tekutina temně žhnula, jako moje krev, když sálá pod kůží, pomyslela jsem si.

„Slávka víno nepije,“ řekla táta, sám si nechal ani kávu, ani víno. Měla jsem žízeň, ale netroufala jsem si tátovi nic říct. Poposedávala nervózně na krajíčku pohovky, měla jsem strach, že se každým okamžikem zvedne, abychom odešli. Já se přece musím nějak dostat znovu k Robertovi! A jsem přece nalícená od Eriky...

„Slávka je holka jak cumel, Pepíku,“ řekla neměfická teta, tác držela nade mnou a prohlížela si mě zblízka. Měla nemožnou růžovou halenu s volánky, v narvaných džínách nosila spletaný kožený pásek s ozdobnou žluté blýskavou přezkou.

„No jo, vytáhla se poslední dobou,“ řekl táta. Zase to horko, jak na mě zírali, tolik jsem si přála vodu, studenou.

„Kolik vono ti, Slávinko, vlastně je...?“

„Před měsícem jí bylo patnáct,“ řekl okamžitě táta.

Proboha, nejsem malá holka, vybuchlo ve mně, táta za mě mluvil, jako když jsme jezdili na návštěvy k příbuzným před pěti lety a já jsem se styděvala...

„A co ta výtvarná škola, jak ste plánovali?“ teď už se teta o mně bavila rovnou s tátou, jako obrovský růžový flek mi zakrývala výhled na ten kout, kde seděli Kolínští.

„Nevyšlo to, učí se prvním rokem na prodavačku,“ slyšela jsem tátu, ale opřela jsem se o levý loket a vyklonila jsem se, abych viděla, kam jde Robert. Zmizel ve dveřích, co vedly někam dál do domu. Zase jsme o sebe zavádili pohledem, zase jsem neuhlížela nic z toho, na co jsem si chtěla dát pozor. Jak se tvářím, jestli se usmívám přirozeně. Probodlo mě to zase až dolů

k žaludku, v duchu jsem si nadávala. Bude si myslet, že na něj pořád počítám. Jak asi při tom vypadám...

Teta z Neměfíc s tácem odcházela a v rohu se na mě usmála kolínská teta. Teda spíš asi na tátu. Šla k nám.

„Tak co, slečno,“ řekla mi, ale dál se na nic nevyptávala a bavila se s tátou. Jediný normální člověk tady, pomyslela jsem si. Tetu Karlu jsem vždycky měla ráda.

Všichni chlapi se srotili uprostřed místnosti kolem neměfického strejdy, diskutovali, jen táta zůstal sedět a teta si sedla naproti němu na uvolněné křeslo po radimilickém strejdovi. Dívala jsem se na všechny a na všechno, ale neviděla jsem nic, jenom tu netrpělivost zaraženou v těle jsem vnímala, žízeň a vnitřní chvění.

„Robert udělal loni maturitu na průmyslovce a teď je na dvouletý počítačový nástavbě,“ probudila mě tetina slova, vyřčené Robertovo jméno, „je do počítačů blázen. A má asi pravdu,“ pokračovala teta, „má to perspektivu.“ Táta přikyvoval.

„A co hvězdy?“ vylétlo ze mě nahlas, podívali se na mě oba, teta i táta.

„Co povídáš, Slávinko?“ zeptala se nechápavě teta, táta na mě koukal s otázkem v obočí a já jsem zase cítila, jak se vařím ve vlastní šťávě a že není kam utéct.

„Josef, pocem taky, ne...? Kájino...!“ křiknul k nám řepický strejda, to zavolání mě zachránilo, teta i táta se podívali k hloučku chlapů.

„Jo, moment...“ řekl táta pomalu a otráveně.

„Víš, jak sem se sem netešil, Karlo?“ ztíhl táta hlas a podíval se na tetu. „Evína se mnou nechtěla zaboha, stačilo jí to na tom pohrbu...“

„Hele, Pepíku, Petr je ve službě a jedině že už má Robert řidičák. Jinak bych ty taky nebyla a bylo by mi to fuk.“

Táta kroutil hlavou a proplétal si prsty obou rukou, klouby palců si mnul strniště na bradě.

„Ať si to tam domluví, rozumíš, ať si to rozdělí, mně je to jedno, já u toho bejt nechci,“ řekl.

„Nejvíc mě štve právě von...“ kývla teta na radimilického strejdu.

Já se jima nebudu zatěžovat, Karlo. Mám svejch starostí dost. Standa byl, jaký byl, mně nikdy nic špatného neudělal, naopak, párkrát mi pomoh. Dyt' to víš. A víš taky, že měl ty své soudruhy a ty funkce... ale von měl ten Sovětskej svaz fakt rád! Věřil všemu, co je učili na těch politicejch školních. Co já sem se s ním nahádal, nikdy mě nenapadlo něco před ním skrejvat, dyt' to byl můj brácha. Dyž umřel Brežněv, tak skoro brečel, trouba, to by mi už dneska nikdo neuvěřil, pořád chodil u nás po kuchyni a vopakoval, jaký to byl státník...“

Stál nad náma, rozbušilo se mi srdce, měl ruce v kapsách, rychle jsem k němu zvedla oči a zase zpátky. Nazdvihla jsem se, že mu udělám místo, aby si mohl přisednout k nám. Ale táta se zvedl.

„Sedni si sem, Roberte, my dem s mámou na tu porad,“ řekl a kývl na kolínskou tetu.

Robert si nesedl vedle mě, ale naproti na uprázdňené místo po své mamince. Měla jsem nervózní prsty, ale nemohla jsem do nich uchopit ani sklenici nebo šálek, abych je uklidnila, nic k pití jsme tam s tátou neměli. Podívala jsem se na Roberta, myslím, že jsem se usmívala, chtěla jsem se usmívat a myslela jsem na to a dávala jsem si pozor. Jenže jsem zase tím pádem nevnímala nic kolem. Ani Robertovu otázku, všimla jsem si až jeho mohutných ramenou, jak se otřásla smíchem.

„Co ti je, haló...?“ koukal se na mě trochu udiveně. Asi jsem trapná, pomyslela jsem si, určitě jsem trapná, nemožná.

„Máš pořád tu knížku o vesmíru?“ vylezlo ze mě, ale zapoměla jsem si předtím odkašlat, byl to takový úzký hlásek, co se ze mě vysoukal. Hned mi bylo jasné, že jsem měla začít jinak, ale nedalo se už nic dělat, bylo to venku.

„Knižku o vesmíru?“ řekl Robert. „Jo, mám doma náskou knížku o vesmíru. Tebe to zajímá?“

Přikývla jsem a on pokrčil rameny, podíval se mi zase dolů,

neodvázila jsem se sklopit bradu a podívat se na své nové tričko z bílého úpletu.

„Ty nejsi v Praze? Na UMPRUM?“ zeptal se.

„Ne, sem na učňáku v Blatný...“

„Ale chtělas tam, ne? Na UMPRUM?“

Vzpomněl si tedy, o čem jsme si tenkrát v létě povídali, určitě i díky té knížce o hvězdách, kterou jsem mu připomněla...

„Naši mi to nakonec rozmluvili, víš...“

„A na co se učíš?“

„Na prodavačku...“

„Aha, na prodavačku,“ znělo to od Roberta trochu zklamaně, „já sem teď v Praze a znám náky holky z UMPRUM. Tam sou skvělý holky, náhodou, na UMPRUM...“

„Hm...“ pokyvovala jsem a čekala, až začne zase mluvit on.

„Podle mě se tam zahrabeš, někde...“

„V Blatný sem, v Blatný...“

„Někde v Blatný. Já sem si vybral kompjútry, programování, počítačový sítě. V Praze seženu dobře placenýho fleka, kašlu na Kolín...“ usmál se a otočil se za sebe, v hloučku debatovali naši s ostatními příbuznými. Pak se znovu podíval na mě, na všechno ze mě, naklonil se přes stůl. Taký jsem se k němu naklonila.

„Chceš něco vidět?“ zeptal se a trochu se zasmál.

Přikývla jsem.

„Něco sem objevil. Pojd...“ zvedl se a ukázal pohybem hlavy k pootvěřeným dveřím. Taký jsem vstala a šla pomalu za ním. Prosklené dveře vedly do chodby s tmavými dlaždicemi, bylo tam chladněji, zabušilo mi to ve spánecích proti tomu studenému vzduchu, co stoupal od podlahy. A pak to bušilo silněji a rychleji, jak jsem šla za Robertem dál po chodbě až ke dveřím, mlátilo to ve mně i s mohutnou ozvěnou. Dveře byly těžké, beze skla, Robert rychle otočil klíčem, jako by to tu dokonale znal. Po přikrých schůdkách sestupoval dolů, šla jsem těsně za ním a bála jsem se, že je to bušení v tom tichu slyšet anebo vidět, na mém přiléhavém tričku, ale nedalo se to zastavit, polykala jsem a dýchala chvíli nosem a potom pusou, ale zastavit jsem to

neuměla. Obešli jsme ve tmě kotel a hromadu dříví a uhlí. Robert rozsvítil otočením černého vypínače žárovku na zdi v drátěném krytu. Zastavil se a já jsem taky zastavila uprostřed kroku a byla jsem najednou tak těsně za ním, za jeho širokými zády a rameny a tlustým opaskem v džínách. Chvilinku to tak zůstalo, rozkoukával se v tom přitím jako já, která jsem lapala po dechu za jeho opáleným krkem se zastříženými hnědými vlasy. Bouchalo to ještě silněji, už jsem myslela, že to nevydřím, bála jsem se, že se otočí, a přála jsem si to. A on se otočil a stáli jsme těsně proti sobě, usmíval se a díval se mi do očí, že jsem cítila jeho teplo a jeho oči jsem měla tak zblízka, a pusou a úsměv. Položil mi ruku na rameno a já jsem ucítila to, o čem jsem četla v časopisech pro dívky, tisíc malinkých motýlků v mém bříšku, jak třepotali křídly. Bylo tam málo místa a Robert mě tou rukou na rameni trochu zatlačil do strany od sebe a pak mě pustil a ustoupil pár kroků dozadu a na stranu a stáli jsme ve výklenku, kde na hromadě mezi námi ležely staré noviny a vedle nich narovnané na sobě nějaké časopisy, celý komín těch časopisů. Lesklé obálky byly pokryté vrstvičkou černého mouru a sazí, černota ležela i na rourách vedoucích od kotle a na betonové podlaze. Robert vzal první časopis a listoval v něm, po křídlovém papíře klouzaly sazičky hladce dolů pod nohy a některé se rozmazávaly na Robertových dlaních.

„Strejda nemiloval jenom Sovětskej svaz,“ zasmál se chraplavě Robert, „mrkej na ty slečinky...“

Na barevných fotografiích byly nahé ženy, v nejrůznějších pozicích a pózách, na posteli nebo před kapotami automobilů. A taky muži, společně s těmi ženami... Robert mi ukazoval ty stránky a bral další časopisy zapadané mourem. Mezi námi ležela vyskládaná hromada pornografických časopisů...

„Hele, tahle je dobrá...“ zasmál se a listoval dál, „víš, jak se říká tyhle pozici?“ nastavil mi před oči barevnou dvojstránku, kde byli ona a on na sobě. A Robert se díval na mě a šklebil se, najednou jsem chtěla pryč, udělat se mi nevolno v tom nevětraném sklepě. Zírala jsem nehnutě na obrázek.

62

„Nemusíš bejt hned rudoch, ne? Tos ještě nikdy nic takového neviděla?“

Pokročila jsem rameny a vysoukala jsem se stranou od té hromady časopisů.

„Seš dobrá holka, Slávino, fakt...“ říkal pomalu Robert a položil ten časopis a pokročil ke mně, viděla jsem jeho oči, kam míří, sklopila jsem bradu a podívala jsem se taky na svůj bílý topík. A vtom už stál u mě a vzal mě do obou dlaní a jemně zmáčkl a pak trochu silněji, mačkal mi prsa přes ten jemný úplet a pusou mi jezdil po tvářích a jeho vlasy mě šimraly pod nosem. Zapřela jsem se do jeho ramenou a vykroučila jsem se a odstrčila ho. Chytil mě za zápěstí, ale taky jsem se vysmekla, to už jsem stála na dva tři metry od něho

„Co je...?“ křikl za mnou přidušeným, trochu rozkolísaným hlasem.

Už jsem stála na prvním schůdku nahoru.

„Co ti je, Slávino?“

„Co tobě je...“

„Mně nic, kam jdeš?“

Už jsem neodpověděla. Robert si oťel rukávem čelo a vzal si časopis a jakoby nic v něm začal listovat a přestal si mě všimnat. Stála jsem na schodech, viděla ho pod světlem žárovky, tvářil se uraženě a já jsem vyběhla těch několik schodů až nahoru k pootevřeným dveřím. V chodbě na světlo jsem zhluboka vydechla a opřela jsem se ramenem o zed. Ukliďovala jsem se, cítila jsem, jak se mi ztišuje dech, sklopila jsem oči a vtom mě místo horka polil chlad a ztuhl jsem. Moje bílé tričko! Rozhlédla jsem se, na chodbě nikdo nebyl, našla jsem pootevřené dveře. Protáhla jsem se jimi, zavřela a rozsvítila. Byla to koupelna. Sláva. Nad umyvadlem zrcadlo. Zírala jsem na svůj odraz v něm, na bílý úplet umouněný od sazí. Na prsou dvě šmouhy, dokonce otisky několika černých prstů. Robertovy ruce. Stála jsem a zírala na svůj bílý top. Bála jsem se na hladkou látku sáhnout, že to jen rozmázu. Že to bude horší. Pak jsem vytáhla složený kapsníček a jen tak nasucho jsem si přejižděla opatrně po

63

tričku na prsou. Podívala jsem se na plátyňko kapsníku. Zachytávala se na něm černá špína. Překládala jsem kapsníček, jak jen to šlo, a přikládala zbývající čistou plochu na tričko. Pak jsem před zrcadlem spustila ruce podél těla a zadívala se na sebe znovu. Oddechla jsem si. Bylo to o hodně lepší. Ale čím déle jsem se na sebe dívala, tím víc se mi zdálo, že špína zase vylézá na povrch, nezdálo se mi to už tak dobré. Zavřela jsem oči. Otevřela. Ano, bylo to lepší. Ale jen chvíli... cítila jsem v očích lechtání a pak trochu řezání. Zase jsem je zavřela. A otevřela. A znovu a znovu. Naskočila mi husí kůže, v bíle okachlíkované koupelně bylo chladno. Znovu jsem obracela kapsník a čistými misetky jsem opatrně čistila tričko. Pak ještě jemně hřbetem ruky, který jsem si utírala do nohavic kalhot. Nevěděla jsem, jak dlouhou dobu jsem strávila v koupelně před zrcadlem. Nakonec jsem si nad umyvadlem opláchla ruce. Ještě na chodbě jsem se prohlížela. Proklínala jsem se, že jsem si přece jen nevzala ten svezfík, který bych si teď mohla obléknout.

Vstoupila jsem zpátky do místnosti, kde byli všichni, přála jsem si, abych byla neviditelná, ale všichni se na mě dívali, všichni. Posadila jsem se co nejdřív k tátovi, zase už tam seděl. Opřela jsem se lokty o konferenční stůlek, takže jsem byla trochu zakrytá. Bylo to tak lepší. Skoro dobré. Čekala jsem, kdy si toho někdo všimne, táta, kolínská teta, kdokoli... Když jsem se v pokoji zase rozkoukala, uvědomila jsem si zvýšený pohyb všech příbuzných. Začíná se něco dít? Mrkla jsem do strany na táta. Nic neřikal, snad ani nezaregistroval, že jsem se vrátila. V rohu, kde dřív seděli Kolínští, už nikdo nebyl. Z venku přišel radimilický strejda a za ním teta, nesla prázdnou krabici velikou jako od televize. Šli po schodech do patra.

„Pojďte,“ zastavil se strejda a křikl dolů, než zmizel nahoře.

Pomalou se za ním vydal strejda z Neměfic a za ním teta.

„Kam jdou, tati?“ zeptala jsem se.

Táta se na mě ani nepodíval. Ušklíbnul se jakoby pro sebe. Hledala jsem pohledem Roberta. Nebyl tu. Ale přicházela k nám kolínská teta.

64

„Kde je Robert, Slávko?“ zeptala se. Zase mě polilo to horko, řekla jsem, že nevím, opírala jsem se pořád o stůlek a předloktí mi zakrývalo hruď.

„Co teď, Pepíku,“ teta stála nad námi a dívala se na táta, „co bude dál?“

„Šli rabovat,“ řekl zlověstně táta.

Měla jsem takovou žízeň, ani jsem se v koupelně nenapila z kohoutku. Říkala jsem si, že se tam vrátím, ale bála jsem se, že na chodbě potkám Roberta.

Neměficická teta se strejdu se vraceli už podruhé z patra, stěhovali nábytek do auta venku.

„Tak, Pepíku, Karlo, pojďte si taky něco vzít...“ zastavil se neměficický strejda v montérkách uprostřed točitého schodiště, „feklo se, že o movitejch věcech se domluvíme tady na místě...“

Táta se nehybal, kolínská teta se objevila ve dveřích i s Robertem, že už pojedou. Dívala jsem se před sebe na schodiště, po kterém příbuzní nosili věci, a snažila jsem se Roberta vytěsnit z hlavy. Bála jsem se, že se u nás ještě zastaví a budou si povídat s tátou. A opravdu, šli oba k nám, vstala jsem, že odejdu do koupelny, minula jsem Roberta, nepodívala jsem se na něj, teta se za mnou otočila, že už jedou, a podávala mi ruku a Robert stál za ní. A vtom mě zachránila neměficická teta, volala na mě od schodů. Vyrazila jsem k ní ihned, jen abych se nemusela loučit s Robertem, tvářil v tvář se s ním dneska ještě jednou setkat. Neměficická teta držela obraz, druhý stál na zemi opřený o stěnu.

„Slávinko, ty si malířka, má to řádko cenu?“ ptala se ztišným hlasem a napjala paže, aby měla obraz dál od očí. Koukali jsme společně na tu zašlou reprodukcí, van Gogh, slunečnice ve váze, rám z umělé hmoty. Teta ho otočila. Vzádu byl zaprášený štítek. Místní národní výbor Neměfice.

Zakroutila jsem hlavou. Teta položila obraz k druhému na zem. Než vykročila zpátky na schodiště, otočila se ke mně.

„Pojď si nahoru něco vzít. Sou tam po nebožce tetě nějaký šperky a foťák a fén, musel bejt drahej...“

65

Zase jsem zakroutila hlavou. Naklonila se ke mně, trnula jsem, že teď si toho trička uspiněného na těch dvou místech musí všimnout...

„Na tátu nedej, sedí tam celou dobu jako kakabus,“ zase ztížila hlas, „je tam i náěk ložní, nepoužitý. A metry záclon, ještě neušitý...“

Vracela jsem se k tátovi. Slávkino, ty jsi malířka, hm... musela bych se smát, kdyby se mi bývalo nechtělo brečet, podle Roberta jsem blbá prodavačka. Táta tam seděl v té šedé seprané košili, ale byla čistá a já jsem měla uspiněné tričko. Ty jeho věčné šedivé košile, co je dřív fasovali u Dopravních podniků, co si pamatuju, tak vlály na zahradě na šňůře mezi stromy. Máma mu je prala, skoro nikdy nenosil jiné. Teď seděl na pohovce a usmál se na mě. Chvilí mi bylo jedno, jestli si něčeho na mně všimne nebo ne. Ale on se stejně koukal tak nějak zkrze mě, skrze ten lehece umouněný bílý topík z úpletu.

Kolínská teta i s Robertem už byli pryč. Seděla jsem zase na pohovce vedle táty, pod paží a na zádech mě to svědilo, tak už jsem si přála svléknout to tričko, stoupnout si doma v koupelně pod sprchu. Držela jsem si v dlani pravé ruky bradu a předloktí mě křížem zakrývalo, alespoň napůl. Měla jsem tak sucho v krku a věděla jsem, že už brzo pojedeme. Když jsem přivřela oči a dívala se jenom do svých víček, chvělo se tam světlo, jako na vějíři roztaženém proti palčivému slunci, co mi vytahuje slzy. Šimraly mě na patře a hlavně na řasách a už už hrozily, že se pěkuli přes okraj a rozběhnou se dolů po tváři. Zaklonila jsem hlavu, rychle jsem je rozmázla do bílého rukávu a ten zbytek jsem polkla...

„Krucinál, zaber...!“ vytrhlo mě hlasité zvolání z trýznivého polosu. Byl to neměřícký strejda. Stěhovali spolu se strejdou z Radimilic nějaký starý masivní kredenc pod schodech dolů. Zapřítčili se v ohybu schodiště a nemohli dál. Neměřícká teta s manželem zůstali nahoře nad kredencem, radimilický strejda stál dole a otočil se k nám.

„Kurva, Pepíku, to nám nemůžeš pomoci...?“

66

Viděla jsem, jak to tátovi malíčko zacukalo ve tváři.

„Měli ste to zvednout nad zábradlí,“ zakřičel na ně.

„To víme taky, ty chytřej,“ podrážděně se ozval shora strejda z Neměřic, „ale jak sme to asi mohli ve dvou vyzvednout? Je to těžký jak kráva...“

„Teď už s tím nehne,“ řekl radimilický strejda a zdola obhlížel ten kus nábytku ze všech stran, „už to nepude tam ani zpátky...“

Teta si nahoře sedla na schod a radili se všichni tři přes těžký kredenc zaseknutý mezi nimi. A já jsem nejdřív ucítila a pak i slyšela, jak se pohovka pod námi v rychlém rytmu pohupuje na vrzavých pružinách. Podívala jsem se přes rameno na tátu a chvíli jsem udivena zírala na jeho ramena, jak se otřásají, ale pusu měl pevně sevřenou a všechen ten dušený smích mu šel jenom z očí upřených do desky konferenčního stolu před námi.

Neměřícký strejda vztekle nakopl hnědý kredenc, ale radimilický strejda dole ohledával rukama ten těžký kus nábytku.

„Hele, Venco,“ zadíval se pak nahoru přes kredenc na Neměřické, „ta zadní stěna je jen z překližky a je tam zatlučená na hřebíky zevnitř. Jediná možnost je vrazit tu stěnu dovnitř, tím vlezte roh zábradlí do kredence a uvolníme si pravou stranu. Pak už to pude.“

Teta nahoře ožila, vstala a s obavami pozorovala strejdu z Radimilic, jak nese sekeru.

„To ne, Ládo, to nedělej...!“ vykřikla teta skoro zoufale, pochopila jsem, že kredenc má jít do Neměřic.

„Jinak to neuvolníme, Růžo,“ řekl strejda, „vemu to sekerou naplocho, nic tomu neudělám...“

„Ne, Ládo, prosím tě, Dášo, ať to nedělá...“ obrátila se zoufale na radimilickou tetu. Ta jen mlčky přihlížela a krčila rameny.

Neměřícká teta vypadala vyděšeně, a kdyby mohla, asi by se vrhla na radimilického strejdu a vyrvala mu sekeru z ruky. Jenže mezi nimi stál ten kredenc. Strejda se už už napřáhoval...

„Ládo, něččo...“ teta se napasovala svým neforemným tělem na zábradlí, skoro si tam lehla a rukama se zachytávala boků

67

kredence, aby nesletěla ze schodů. Strejda z Neměřic ji chytil a strhl zpátky a strejda dole nechápavě koukal na oba nahoře.

„Co blběně...?“ vypravil se sebe, spustil ruku se sekerou podél těla.

„Nemlám do toho, ti říkám,“ řekla rozčileně teta, „je tam ten porcelán...“

Strejda z Radimilic se podíval a polkl naprázdno, „reda, Růžo, to se neřeklo...!“

Táta už to nevydržel a rozesmál se, sice potichu, ale slyšet to bylo pěkně. Podívala jsem se zpátky ke schodišti.

„Přece sme se domluvili, že nejdřív nábytek! Porcelán a sklo se rozdělí až potom...“ teta z Radimilic měla pěkně našťvaný hlas a popíchovala svého muže, ať taky něco řekne. Neměřícká teta už se nezmohla na odpověď, jenom se držela kredence.

A mračil se taky strejda nahoře vedle ní a podrážděně křikl na tátu dolů: „Co se tam směješ, ty vole, nic tu neděleáš, jen se tlemíš...“

Táta si veese povzdechl a stoupl si, přešel si dlaněmi tvář, jako by chtěl do nich zachytit ten úsměv a schovat ho do kapsy.

„Tak pudem,“ řekl mi a vzal moje vlasy do hrsti a zaškrábal mě na hlavě, jak to vždycky dělával. Taky jsem vstala a za chvíli už jsme stáli na sluníčku před tím velkým barákem strejdy z Repic. Na vozíku za jedním z aut už byly narovnané nějaké židle a stolký a dvě kartonové bedny. Dodávkové auto radimilického strejdy bylo otevřené a koukal z něho strolovaný koberec. Nasedli jsme do naší škodovky, stáhla jsem hned okýnko, protože tam bylo nesnesitelné horko. Žízni jsem už ani nemohla polykat. Ale hlavně že už jsem byla schovaná v autě, s tím nemožně umazaným topíkem. A táta jako by mi četl myšlenky: „Na návsi zastavíme u krámu, mám děšnou žízeň. Ty taky, ne?“

Přikývla jsem. Řepice mají velkou náves, skoro jako náměstíčko. Dokonce je tam namalovaný i přechod pro chodce. Bylo polodne, kolem silnice stála zaparkovaná auta, nákladáky, traktor. Táta zastavil u chodníku.

68

„Slávi, skoč tam a přines flašku minerálky,“ podával mi padesátikorunu. Ke krámu se trousili chlapi v montérkách, stáblo se to ve mně, že budu teď muset zase ven mezi lidi, mezi ty chlápky, co na mě budou čumět a očima ohledávat moje bílé tričko...

„Já tam nejdu, tati...“

„Dělej, doběhni tam.“

„Já nejdu...“ řekla jsem umíněně a dívala se na dolů na sebe, na ty šmouhy v bílém řádkováním úpletu.

„Krucinál, koukej mazat!“ vyletěl táta. „Já mám nervy v kýblu, a ještě ty mě štví...!“

To leknutí mě napružilo, nepamatovala jsem si, kdy naposled na mě táta takhle zvýšil hlas. Sebrala jsem mu bankovku z prstů, otevřela dveře a šla jsem poslušně ke krámu. Uvnitř mě zasáhl studený vzduch od chladičích vitrín. Fronta nebyla dlouhá, založila jsem si ruce na prsou a v bojovném postoji jsem se posouvala k prodavačce. Nekoukala jsem napravo nalevo, jen na její růžové baculaté ruce, jak krájeji slaninu a váží vlašský salát na talířku. Byla ve věku neměřické tety, i podobné blond kudrnaté vlasy. Jen sponka v nich přidržovala kousek bílé krajky.

„Dneska přivezli koňskej salám,“ řikala staršimu pánovi, co stál přede mnou. Ten se díval do vitríny a zakroutil prošeďivou hlavou.

„Jíst koně? Kde ste to viděla... koně se maj pohřbívat, ne dávat do salámu... Dejte mi debrecínku, dvacet deka.“

Vracela jsem se s lahví minerálky, upila jsem už cestou k autu a pak jsem seděla vedle táty a ty slzy zase lechtaly na řasách a pak už jsem je neudržela, tekly dolů, kolem pusy. Utírala jsem si je rukou a táta už musel slyšet, jak vzlykám, nedalo se to zastavit. Ani jsem se už nesnažila, všechno ve mně povolilo a provázilo se to ven, to, co se od rána seběhlo...

„Slávi, co je,“ slyšela jsem tátu, „co brečíš, prosím tě?“

Pak zastavil u stoky, otevřela jsem oči, stáli jsme na úzké silnici mezi poli. Utírala jsem si oči, ucítila jsem zase tátovu ruku ve vlasech.

69

„Tak promiň, že sem na tebe tak křiknul. Stáli sme v zákazu zastavení, nechtěl sem se tam dlouho zdržovat, no... Slávko, co bulíš?“

Zase jsme se rozjeli, už to bylo lepší. Vjeli jsme do lesa, do hlubokého stínu, který mi hladil pálící oči.

„Tati, cítil ses někdy ponížencej...?“ zeptala jsem se už uklidněným hlasem. Podíval se na mě od volantu překvapeně.

„Slávi, copak se ti to honí hlavou, proboha.“ Dívala jsem se na jeho silné paže, rukávy šedé košile měl ohnuté k loktům. „Jak to myslíš, ponížencej? Ty ses někdy cítila ponížena...?“

Měl dojemně nejistý hlas, můj táta, takový silný chlap nemůže mít nikdy pocit ponížení, říkala jsem si. Ještě jsem si pamatovala jeho sílu v pažích, není to tak dávno, co mě občas zdvihl do náruče a roztočil dokola.

„Ty ses někdy cítila ponížena?“

Zakroutila jsem hlavou. Vzpomněla jsem si na základní školu, před pár lety, kluci mě občas ve třídě zahnali do kouta, i jiné holky, které už vypadaly vyspěle, a sahali mi na prsa, snažila jsem se vždycky co nejdřív vyšknout a utéct na chodbu. Zakroutila jsem hlavou a nic jsem neřekla.

„Já vím, že už jsi dospělá,“ řekl táta a usmál se, „už nejsi žádná malá holka... máš v hlavě různé otázky a tak...“

Měla jsem vždycky tak ráda, když se táta takhle usmál. Nebývalo to často, aspoň poslední dobou ne. Pořád byl jen v tom nákladáku.

„Život není někdy lehkej, víš, Slávi. Ale to všechno zažiješ. Von Standa, řepickéj strejda, nebyl špatnej chlap. Jen byl z té starý doby, prostě. Když sme se trhli s několika dalšíma lidma z Městce od Dopravních podniků, že koupíme nákladáky a půdeme do soukroma, tak to nemoh strávít. Byl náměstek ředitele. Běhal tam po dvoře mezi auty a křičel na nás, že sme zrádci a já nevím co všechno. To už sou čtyry roky, hned na jaře po sametový revoluci...“

„Já sem měla strejdu taky ráda.“

„Von byl veselej chlápek a... párkrát nám pomoh. Aby se naše Věrka dostala na školu, třeba. Měl tam známý přes partaj. Pak za to čekal, že k němu budu loajální...“

„Co to znamená, loajální?“ nevěděla jsem.

„No prostě, jako že budu stát zase na oplátku při něm, když bude potřebovat. Jak ses ptala na to ponížení, tak... někdy v třiaosmdesátým zorganizoval v podniku podpisovou akci, jako že my šofěři souhlasíme, aby byly ruský rakety rozmístěny na našem území. Nikdo z chlapů to ze začátku nechtěl podepsat, von mě zavola do kanceláře, to bylo právě v té době, kdy měla jít Věra na střední školu. Tak sem to podepsal. Co sem moh dělat? Potom i většina ostatních. Vodnes to lejtro někam na národní výbor...“

Vyjeli jsme z lesa a pod námi v údolí už byla řeka a komíny a střechy Nového Městce. Takhle si se mnou táta ještě nikdy nepovídal.

„A dostaneš taky něco po strejdovi? Teď by se nám nějaký peníze hodily, ne?“ zeptala jsem se.

„Ale... vidělas to sama, ne? Mám se tam s nima tahat o kastroly? Myslel sem, že ten barák společně prodáme a rozdělíme se o peníze. Jenže Venca, strejda z Radimilic, si ho chce nechat a nastěhovat se tam. Sou teď s rodinou ve státním bytě. A že nás ostatní jako vyplatí. Jenže nemá moc peněz, tak chce, abysme mu počkali...“

Zbytek cesty jsem přemýšlela, co asi řeknu zítra Erice. Konečně jsme zastavili před brankou, vyběhla jsem otevřít vrata do garáže, abych už mohla co nejdřív pod sprchu a převléct se, než nás mamka zavolá k pozdnímu obědu.

3. Analiza prijevoda

Što je zapravo prijevod? Što točno znači prevesti tekst? Naizgled banalna pitanja nude neiscrpan niz odgovora, što nam pokazuju gotovo svi stručni tekstovi o prevođenju. Ivir (1984: 11) kaže da se *sam čin prevođenja sastoji u pretvaranju poruke (misli, osjećaja, želje, naredbe) prethodno izražene jednim jezikom u jednakovrijednu poruku izraženu nekim drugim jezikom*. Prevođenje bi, dakle, podrazumijevalo ekvivalentan jezični sadržaj u dva ili više jezika. Eco (2006: 9) smatra da prevesti znači „reći istu stvar“, no problem nastaje kad ne znamo što točno podrazumijeva „ista stvar“ te kako je pravilno pretočiti u drugi jezični sustav. Forma bi također trebala biti što vjernija originalu, odnosno jezična bi sredstva u ciljnome jeziku trebala korelirati s onima u polaznome jeziku. Prevoditelj bi tako trebao dovoljno dobro poznavati oba jezika, tj. njihove strukture, razine i pravila kontekstualne uporabe, kako bi iste poruke u istome ruhu primili svi recipijenti, bez obzira na to kojim jezikom govorili. Eco (2006: 16) pod samim činom prevođenja podrazumijeva shvaćanje *unutarnjeg sustava nekog jezika i struktura nekog teksta danog u tom jeziku*, i stvaranje *dvojnika tekstualnog sustava koji, s izvjesnom diskrecijom, može kod čitatelja proizvesti slične učinke, i na semantičkom i sintaktičkom, i na stilističkom, metričkom i fonosimboličkom planu, a isto tako i emotivne učinke kojima je težio izvorni tekst*.

Maslina Ljubičić (2000: 141) napominje kako do poteškoća u prevođenju dolazi zbog nejednaka funkcioniranja različitih jezika. Svaki je jezik poseban pa tako posjeduje jedinstvena sredstva i procese. Upravo zbog tog jedinstva neke se jezične paradigme ne mogu na isti način prikazati u drugome jeziku. Stoga jezike uspoređuje s različitim satnim mehanizmima koji su specifični po mnogočemu pa se stoga razlikuju, ali funkcioniraju i služe svrsi. Cilj prevođenja jest pronaći slične mehanizme u dvama jezicima. Tako proširujemo znanje ne samo polaznog, već i ciljnog jezika. Kad prevoditelj ne može pronaći slične mehanizme, na vidjelo dolazi njegova domišljatost i stručnost.

Kako se razlikuju jezici, tako se razlikuje i izvanjezična stvarnost. Različiti se narodi nalaze u različitim sredinama te imaju različitu povijest, stoga pojave koje ih okružuju ne moraju postojati kod drugih naroda. Slijedi jednostavan primjer – ako prevodimo tekst o pomorstvu s hrvatskoga na češki jezik, zasigurno ćemo imati podosta poteškoća. Problema će biti s prevođenjem pomorske terminologije jer izvanjezična je stvarnost u Hrvatskoj u ovome pogledu različita od one u Češkoj. Ivir (1984: 62) kaže da se poteškoće javljaju kad treba

prevesti elemente koji se u dvjema kulturama ne poklapaju, stoga zaključuje da je svaki prijevod zapravo prijevod kultura. Eco (2006: 158) također smatra *da se prijevod ne odnosi samo na prijelaz između dvaju jezika, nego i na dvije kulture i dvije enciklopedije. Prevoditelj ne smije voditi računa samo o strogo jezičnim pravilima, nego i o kulturalnim elementima, u širem smislu riječi.*

Prevoditelj bi trebao pokazati i zavidnu razinu znanja opće kulture, pogotovo ako nije specijaliziran za uže područje djelovanja. Ako se prevoditelj bavi, primjerice, književnim prevođenjem, on treba biti prije svega iskusan čitatelj otvorena uma koji je spreman razmišljati i kao interpretator. S obzirom na to da ovdje mehaničkome prijevodu gotovo da i nema mjesta, prevoditelj svojim prijevodom daje i svojevrsnu interpretaciju književnoga djela. Prevoditelj se može uhvatiti u koštac i s tekstovima o kojima nema dovoljno saznanja pa se mora konzultirati sa stručnjacima na tom polju. Nataša Pavlović (2015: 15) tvrdi da je zbog brojnih dodirnih točaka s različitim disciplinama znanost o prevođenju interdisciplinarna.

Specifičnost književnoga prevođenja jest veća doza slobode u odnosu na druge tipove prevođenja zbog toga što je primarna *namjena književnih tekstova djelovanje na čovjekov umjetnički senzibilitet i postizanje određenih estetskih efekata* (Ivir 1984: 31), a poanta je u tome da i prijevod postigne iste efekte. Ako se doslovnim ekvivalentima ne može postići određeni učinak, tada ih ne valja koristiti. Zadatak je prevoditelja da razložno i s mjerom osmisli najbliže moguće značenje i što sličniji oblik u ciljnome jeziku. Prevoditelju su dozvoljena odstupanja ukoliko uistinu postoji potreba za tim. Najvidljivija su odstupanja prisutna prilikom prevođenja poezije. Zbog metričkih zakonitosti, rime i ostalih ritmotvornih elemenata potrebno je katkad izmijeniti sadržaj (Eco 2006: 66). Levý (1982: 71) također smatra da je važno očuvanje estetske kvalitete teksta, a ne nužno i njegove formalne strukture. Dakle prevoditelj svojim tekstom *mora proizvesti isti učinak kojem je težio izvornik* (Eco 2006: 77).

Književni prevoditelj ipak mora znati odrediti granice – u kojoj je mjeri poželjno dotjerivanje, skraćivanje, produljivanje teksta. Zato i Levý analizira prevođenje kao proces donošenja odluka (prema Pavlović 2015: 256). Događa se da se zbog nedostatka ekvivalenta u ciljnome jeziku određena jezična struktura prevede opisno pa će tekst na ciljnome jeziku biti dulji od onog u polaznome. Ako dio teksta značenjski nije važan za djelo u cjelini, a postoje

problemi s prijevodom tog dijela, autor može dozvoliti prevoditelju da ga u prijevodu izbaci (Eco 2006: 96). Međutim svrha prevoditelja nije „popravak“ originala (Eco 2006: 113), već da prijevod predstavi inojezičnoj publici na način kao da je izvornik, odnosno da čitatelji ciljnjoga jezika budu u istome položaju kao i čitatelji polaznoga jezika. Eco (2006: 106) tvrdi da prijevod koji „kaže više“ može biti odlično djelo, ali nikako dobar prijevod.

U ovome će se dijelu analizirati prijevod odabrane pripovijetke Jiříja Hájíčka. Raspravljat će se o problemima prevođenja jezičnih i kulturnih nepodudarnosti te općečeškog jezika (*obecná čeština*), onomastici, frazemima i zamjenicama.

3.1. Jezična (ne)podudarnost

Na početku pripovijetke Slávku uređuje njena prijateljica Erika i razgovaraju o Robertu, tetinu posinku, prema kojem Slávka gaji osjećaje. Slávka kaže: „*Takže myslíš, že je to jasný, v pořádku?*“ *zeptala jsem se. „Nevlastní bratranec...“* Problem je nastao prilikom prevođenja riječi „nevlastní“². U hrvatskom ne postoji riječ koja bi mogla doslovno prenijeti značenje češke riječi „nevlastní“. Inačice poput „nevlastiti“ ili „nepravi“ u hrvatskom se jeziku ne koriste. Ako se upotrijebi riječ „polubratíc“ koja podrazumijeva krvno srodstvo, zbog tijeka se radnje odaje dojam incesta. Stoga smo se odlučili da riječ prevedemo opisno: „*Nije mi pravi bratić...*“ Sukladno tomu u nastavku slijedi Erikina replika: „*No jasně,*“ *řekla Erika a dál mě líčila, zavřela jsem oči před jemným pudrem, „když nevlastní, tak nevlastní“*, odnosno na hrvatskom: „*Ma da*“, *rekla je Erika i nastavila me šminkati, zatvorila sam oči prije nanošenja nježna pudera, „ak ti nije pravi bratić, dobro je.*“

Slávka objašnjava Eriki tko je zapravo Robert i kaže: „*...On je od tety z Kolína, víš? Vyženila ho... teda vyvdala ho, nebo jak se to říká u ženskejch?*“ Ponovno u hrvatskom ne postoji jednorječni prijevod glagola „vyženit“³, a nakon toga slijedi i glagol „vyvdat“⁴ koji u ovome kontekstu predstavlja igru riječi jer pripovjedačica ne zna kako se to točno kaže. Eco

² nevlastní prid. 1. *koji nije u krvnom srodstvu ili u krvnom srodstvu s očeve i majčine strane*: n. majka *mačeha*; . otec *očuh*; n. kći; n. brat 2. *koji ne pripada nečemu; neizvorni, kasniji* (Slovník spisovného jazyka českého)

³ vyženit 1. *steći ženidbom*: rodnu kuću; mnogo novaca; dobru ženu; ionako je stekao svoju znanstvenu karijeru 2. *ženidbom pridobiti; otpremiti*: djecu treba odgojiti, osigurati, oženiti i udati (Slovník spisovného jazyka českého)

⁴ vyvdat 1. *dati za ženu*: kćeri je dobro udao; v. djevojke za dobre muškarce; v. sestru u grad 2. v. *se postati supruga; udati se*: sve su se kćeri udale 3. v. *si udajom, brakom dobiti*: udala se za udovca s troje djece; za to sam se udala! (iron.) (Slovník spisovného jazyka českého)

(2006: 91) misli da postoje slučajevi u prevođenju kojima se ne može naći rješenja, stoga smatra da je tada riječ o apsolutnom gubitku. Naime jedna od mogućnosti za kojom prevoditelj u svojoj nemogućnosti poseže jest fusnota. Fusnota simbolizira prevoditeljev poraz i stoga se nastoji izbjeći u književnome prevođenju. Mogli bismo je koristiti kako bismo, primjerice, objasnili igre riječi koje su vrlo problematične jer su specifično leksikološko bogatstvo određena jezika. Riječ koja postoji u jednom jeziku ne mora postojati i u drugome; riječ koja je višeznačna u jednome jeziku također ne mora nužno biti i u drugome. Ovdje smo se ipak odlučili za slobodniji prijevod, a ne za fusnotu: „...*On je od tete iz Kolína, znaš? Udajom za njegova oca postala mu je pomajka, maćeha, kak se već to kaže za žene...*?“

3.2. Obecná čeština – općečeški jezik

Općečeški jezik razgovorna je varijantna češkog jezika. Upotrebljava se u svakodnevnoj spontanoj komunikaciji, a svoje mjesto zauzima i u manje formalnim medijima te u književnosti. Vrlo je produktivan i prodoran jezični sustav, što znači da je postao dijelom svih jezičnih razina.

Osobitosti općečeškoga jezika zapažene su i u pripovijetci *Konje treba pokapati*. U nastavku donosimo prikaz specifičnosti općečeškog s primjerima iz Hájičekova djela.

Karakteristike

- „ej“ umjesto „ý“ – *dejchat, bejt, chytrej*
- „ý“ umjesto „é“ – *to je těžký, skvělý holky, dobře placenýho fleka*
- „v“ na početku riječi ako ona počinje na „o“ – *vono*
- pojednostavljivanje glasovnih skupina – *sem (jsem), dem (jdeme), vemu (vezmu)*
- j ispred dugog suglasnika stapa se s prethodnim samoglasnikom – *pudem (půjdem)*
- ispadanje l u l-formi – *moh (mohl)*
- završetak -ma u instrumentalu množine – *s lidma*
- češći sintetički oblik na –s u 2. licu jednine preterita – *chtělas*
- leksik – *mrkat, jo, strejda*

Ako se u tekstu upotrebljava nestandardni idiom, jezik nije neutralan te služi kao sredstvo govorne karakterizacije likova, stoga se i u prijevodu mora odraziti isto svojstvo.

Uzimajući u obzir da općečeški jezik nije dijalekt već interdijalekt, naddijalektalna formacija nacionalnoga jezika (v. Ribarova, Z.; Ribarova, S. 2015), vjerojatno ne bi bilo najbolje rješenje odabrati neko od hrvatskih narječja i na toj osnovici temeljiti svoj prijevod. U ovom smo se prijevodu odlučili za razgovornu inačicu književnoga jezika koja odaje dojam spontanog govora, ali se ne udaljava previše od književnoga jezika. Kada su se u tekstu pojavile gore navedene karakteristike općečeškog jezika, u prijevodu smo tražili mogućnosti stilske obojenosti, a najčešće su to bile: *ko* umjesto *kao*; *tak* umjesto *tako*, *tam* umjesto *tamo*, *vidla* umjesto *vidjela*, infinitivi bez finalnog –i, *je l* umjesto *je li*, *fakat* umjesto *uistinu* itd. Na nekim mjestima nije bilo prostora za takve varijante, stoga je prijevod tih dijelova na književnom jeziku. Primjer prijevoda elemenata općečeškoga jezika slijedi: „*Ále... vidělas to sama, ne? Mám se s nima tahat o kastroly? Myslel sem, že ten barák společně prodáme a rozdělíme se o peníze. Jenže Venca, strejda z Radimilic, si ho chce nehat a nastěhovat se tam. Sou teď s rodinou ve státním bytě. A že nás ostatní jako vyplatí. Jenže nemá moc peněz, tak chce, abysme mu počkali...*“ Hrvatski prijevod glasi: „*Ali... Vidla si i sama, ne? Da se s njima natežem zbog posuđa? Mislio sam da ćemo tu kuću zajedno prodat i podijelit novce. Samo što je Venca, stric iz Radimilica, želi zadržat i preselit se tam. Sad je s obitelji u državnom stanu. A nas će ostale kao isplatit. Samo što nema puno novaca pa hoće da ga pričekamo...*“

3.3. Nepodudarni elementi kulture

Već je u uvodu bilo riječi o različitostima kulture, stoga ćemo odmah prijeći na konkretne primjere. U ovoj se pripovijetci spominje Vladimír Menšík, popularni češki glumac, voditelj i komičar⁵. Bio je poznat po ulozi domaćina u novogodišnjim zabavnim programima te se u tom kontekstu i uvodi u djelo: *Naši měli rádi Menšíka a koukali se na ty estrády a táta vždycky říkal strejdovi, hele teď vás napaluje, jako komunistickou stranu*. U ovoj se rečenici pojavljuju dva problematična mjesta. Prvo od njih jest činjenica da prosječni hrvatski čitatelj ne zna tko je dotični Menšík, stoga prevoditelj nekako mora intervenirati. Može uvesti fusnotu ili dodati kvalifikaciju u vidu apozicije koja bi pobliže objasnila izravni objekt u prvome dijelu glavne rečenice. Smatramo da fusnote treba izbjegavati zbog toga što ometaju čitanje. Ako u tekstu postoji fusnota, čitanje prestaje biti linearno pa se time odvlači pozornost čitatelja s radnje na pojašnjenje jedne stavke iz teksta. Zato smo odlučili ispred

⁵ <http://zivotopis.osobnosti.cz/vladimir-mensik.php>, pregled: 18. 5. 2017.

imena staviti apoziciju „glumac“ imajući u vidu njegovu prvobitnu profesiju. Na taj je način hrvatskome čitatelju jasno tko je Menšík.

Drugo diskutabilno mjesto objedinjeno je u riječi „napaluje“. Glagol „napalovat“⁶ višeznačan je. Nekoliko bi značenja toga glagola moglo odgovarati u ovoj rečenici, npr. varati ili obmanjivati. Kako bismo bili sigurni u točnu semantiku ovoga glagola, kontaktirali smo autora Jiříja Hájčeka. Naime Menšík nije favorizirao komunističku partiju, stoga im je upućivao uvredljive poruke. Glagol „napalovat“ u ovoj rečenici znači: *zadirkovati nekoga u smislu ismijavati nekoga, verbalno nekoga napadati (strefovat se do někoho, ve významu dělat si z někoho legraci případně útočit na něho slovně)*⁷. Hrvatski prijevod ove rečenice glasi: *Moji su voljeli glumca Menšíka pa su gledali te zabavne programe, a tata je uvijek govorio stricu, evo, sad pljuje po vama k'o po komunističkoj partiji.*

Kulturni element diskutabilan je s prevoditeljskog stajališta i u sljedećoj rečenici: *Ty jeho věčné šedivé košile, co je dřív fasovali u Dopravních podniků, co si pamatují, tak vlály na zahradě na šňůře mezi stromy.* „Dopravní podnik“ podrazumijeva prometno poduzeće koje postoji u svakom većem češkom gradu, što bismo mogli usporediti sa ZET-om, ali ZET je tipičan samo za hrvatsku metropolu. Tako smo odabrali prijevod „Prometno poduzeće“ pisano velikim početnim slovom kako bismo naglasili da je to ime tvrtke. Dakle hrvatski prijevod glasi: *Te njegove vječito sive košulje koje su prije dijelili u Prometnom poduzeću otkako znam za sebe, tako su vijorile u dvorištu na štriku između stabala.*

Slávka je željela upisati likovnu školu, no nakraju su je roditelji upisali u trgovačku. Robert upita Slávku: *Ty nejsi v Praze? Na UMPRUM?* UMPRUM⁸ (Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze) jest Akademija umjetnosti, arhitekture i dizajna u Pragu. Zbog razumijevanja nije najbolje ostaviti kraticu jer većina hrvatskih čitatelja neće znati što je UMPRUM, za razliku od čeških čitatelja. Valja tu kraticu prilagoditi čitatelju hrvatskoga

⁶ napáliti 1. *upaliti, zapaliti*: zapaliti novu baklju 2. *nakovřcati vrućim železom (kosu ili bradu i brkove)*: nakovřcana kosa 3. *paljenjem proizvesti opeku* 4. *udariti*: u. mladića po leđima; u. loptu *lupiti palicom* 5. *prevariti, izigrati, obmanuti, podvaliti*; dati se prevariti milim riječima; prevariti nekoga na vagi 6. *početi se brzo kretati* 7. n. se ekspr. *napraviti sebi štetu; prevariti se*: drugi se put neću prevariti (Slovník spisovného jazyka českého)

⁷ Tako je riječ objasnio autor.

⁸ <https://www.umprum.cz/>

teksta. U hrvatskom je kontekstu u razgovornome stilu dovoljno reći da je netko na Glazbenoj ili Likovnoj i odmah će se znati na što se misli. S obzirom na to da je Slávka željela postati slikarica, što se doznaje u prijašnjem dijelu teksta, hrvatskom ćemo čitatelju odmah sugerirati što je to Slávka željela upisati: *Ti nisi u Pragu? Na Likovnoj?*

3.4. Onomastika

Onomastika je također jedan od aspekata kulture, no zbog opsežnog sadržaja onomastičke problematike izdvajamo je kao posebno poglavlje.

Kako pisati strane antroponime i toponime? Različiti priručnici daju nekoliko različitih mogućnosti. Takozvani Matičin pravopis (Badurina, Marković, Mićanović 2008), navodi pravila transliteracije i transkripcije stranih imena. Tako se adaptiraju:

d' -> **dj** *Žďárský* -> *Ždjarski*
d(i) -> **dj** *Dítě* -> *Djitje*
ě -> **je** *Němcová* -> *Njemcova*
ch -> **h** *Mácha* -> *Maha*
ň -> **nj** *Kňourek* -> *Knjourek*
n(i) -> **nj** *Ouředník* -> *Ouržednjik*
ř -> **rž** *Dvořák* -> *Dvoržak*
t' -> **tj** *Baťa* -> *Batja*
t(i) -> **tj** *Martin* -> *Martjin*
ů -> **u** *Růžička* -> *Ružička*
y -> **i** *Tyl* -> *Til*.⁹

Također se napominje kako se u poznatijih imena suglasnici *d'* i *d(i)*, *t'* i *t(i)*, *ň* i *n(i)*, *ř* tradicionalno transkribiraju i kao *d*, *t*, *n*, *r*: *Lidice* -> *Lidice*, *Martin* -> *Martin*, *Navrátil* -> *Navratil*, *Přemysl(ovci)* -> *Premisl(ovići)* (ibid).

Hrvatski pravopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje daje popis pravila kada se što (ne) prilagođava:

⁹ Badurina, L. Marković, I. Mićanović, K. 2008. Hrvatski pravopis. Matica hrvatska: Zagreb

Način pisanja stranih imena ovisi o pismu kojim je ime izvorno napisano, vremenu preuzimanja imena, stupnju poznatosti i udomaćenosti u hrvatskome jeziku te jeziku posredniku. Stoga je nemoguće dati jasna i jednoznačna pravila koja se mogu primijeniti na sve slučajeve.

Imena iz stranih jezika pišu se:

a) izvorno, tj. onako kako se pišu u jeziku iz kojega su preuzeta:

- osobna imena iz jezika koji se služe latinicom: Angelina Jolie, Anthony Hopkins, Antoine de Saint-Exupéry, Björn Rune Borg, Burak Özçivit, Hans Christian Ørsted, Hashim Thaçi, John Maxwell Coetzee, Karel Poborský, Lech Wałęsa, Ludwig van Beethoven, Nadia Elena Comăneci, Pablo Picasso
- imena gradova iz jezika koji se služe latinicom (osim egzonima i onih imena koja se zapisuju prema izgovoru u hrvatskome): Belo Horizonte, Bonn, Edinburgh, Guatemala, Luxembourg, Lyon, Monaco S, New York, Ottawa, Singapore, Tallinn, Vilnius
- imena nekih pokrajina, saveznih država i drugih teritorijalnih sastavnica iz jezika koji se služe latinicom: Champagne, Idaho, Kentucky, Languedoc, Mallorca, Mississippi, New Hampshire, Queensland, Ruhr, Saarland/Saar, Utah, Wales, Winnipeg...¹⁰

Prilagođavaju se imena pisana drugim pismima, imena povijesno važnih osoba te osobna imena iz klasičnih jezika (ibid).

Dalibor Brozović (2001) u svome članku *Što ćemo s tuđim vlastitim imenima?*¹¹ u dvotjedniku *Vijenac* iznosi mišljenje slično onome u Institutovu pravopisu. Smatra da se pri pisanju imena u latiničkim jezicima treba koristiti izvorno pisanje, no tada se javljaju komplikacije, a jedna od njih jest pisanje dijakritika. Računalna i tiskarska oprema ne omogućuju uvijek pisanje svih dijakritičkih znakova, stoga Brozović misli da je onda bolje ostaviti slovo bez dijakritika, nego upotrijebiti drugi dijakritički znak. Naposljetku zaključuje da se stručnjaci trebaju truditi kako bi bilježenje takvih riječi bilo što korektnije te da se treba snaći kad su posrijedi tehničke nemogućnosti.

U pripovijetci *Konje treba pokapati* nailazimo na antroponime (osobna imena i nadimci) te toponime. Vodeći se mišlju da se u hrvatskoj lingvističkoj tradiciji imena, ponajprije anglosaksonskog govornog područja, ne adaptiraju hrvatskom jeziku u pismu, u ovome su prijevodu imena ostavljena u njihovu izvornu obliku (Slávka, Pepík; Řepice, Neměřice, Radimilice). Jedino ime koje je modificirano jest u rečenici „*Josef, pocem taky, ne...? Kájino...!*“ *křiknul k nám řepický strejda (...)*. Kájina je češka odmilica imena Karla,

¹⁰ <http://pravopis.hr/pravilo/pisanje-imena/47/> pregled: 18. 5. 2017

¹¹ <http://www.matica.hr/vijenac/204/%C5%A0to%20%C4%87emo%20s%20tu%C4%91im%20vlastitim%20ime%3F/> pregled: 18. 5. 2017

zato smo odlučili napraviti i odmilicu u prijevodu kako bi hrvatskom čitatelju bilo jasno kome se „stric iz Řepica“ obraća: „Josef, i ti dolaz ovamo... Karlica...!“ povikao je prema nama stric iz Řepica (...).

U navedenoj rečenici također nailazimo na još nekoliko lingvističkih problema. Prvi od njih jest vokativ koji se više upotrebljava u češkom, nego što je to slučaj u hrvatskom jeziku. Premda je u oba jezika primijećen pad uporabe vokativa u razgovornome stilu¹², na kajkavskom se govornom području oblici za vokativ gotovo i ne upotrebljavaju. Naime oblici za vokativ zamijenjeni su onima za nominativ. Kako bi se pojačao ton razgovornosti, u prijevodu su upotrebljavani oblici za nominativ.

Ivo Žanić u članku *Hrvatski jezik danas* bavi se problematikom vokativa. Objašnjava kako je kajkavski jedan od rijetkih slavenskih idioma u kojima je vokativ jednak nominativu. Kad gledamo cjelokupan padežni sustav hrvatskoga jezika, vokativ zauzima poseban položaj jer je samostalan dio rečeničnog ustrojstva. Stoga Žanić zaključuje kako početak pada uporabe vokativnog oblika ne valja tražiti samo u kajkavskome sustavu koji je u podlozi zagrebačkog razgovornog idioma, nego u općehrvatskim jezičnim pojavnostima. Žanić navodi primjer obraćanja *poštovani gospodin Marković* (pa i *poštovani gospon Marković* u maniri izvornog zagrebačkog govora, op. SK). Junković je pak zaključio da je *gubljenje vokativa kao posebne gramatičke kategorije posljedica njegova »slaba funkcionalna učinka«*, a to se događa upravo zbog naravi komunikacije – nije jezično ekonomično upotrebljavati poseban nastavak za obraćanje sugovorniku. Zbog navedenog razloga vokativ se polako gubi, ali *se čuva ondje gdje je »semantički obogaćen, tj. gdje ne služi isključivo za dozivanje« te u takvim slučajevima »obično izražava govornikov stav prema sugovorniku«* (Junković 1972: 130 prema Žanić, <http://www.hrvatskiplus.org>).

Drugi je problem tvorba ktetika. U djelu se umjesto imena svih stričeva i teta navodi formula atribut + imenica, primjerice *řepický strejda*, kako je navedeno u prethodno spomenutoj rečenici. Ako navedenu sintagmu prevedemo kao „řepički stric“, vjerujemo kako će prosječni hrvatski čitatelj imati problema s razumijevanjem. U prijevodu zato stoji *stric iz Řepica*. Slično je i s tvorbom etnika: *...jako obrovský růřový flek mi zakřývala výhled na ten*

¹² Mathesius, V. *Nominativ místo vokativu v hovorové češtině* <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=2022> (posjet: 18. 5. 2017)

kout, kde seděli Kolínští. Posljednja riječ u rečenici podrazumijeva „ljude iz mjesta Kolín“, odnosno tetu i njenoga posinka iz Kolína. Kako čitatelje ne bismo zbunjivali „Kolincima“ ili „Kolinjanima“, odlučili smo se za sintagmu „rođaci iz Kolína“ kako bi se točno znalo na koga se u tekstu misli.

3.5. Frazemi

U Hrvatskome frazeološkome rječniku (2003: 5) stoji da je frazem *osnovna jedinica frazeologije, koja se sastoji od najmanje dviju sastavnica za koje je karakteristična ustaljenost uporabe, cjelovitost i relativno čvrsta struktura. Ne stvara se u govornom procesu, nego se kao cjelina uključuje u diskurs, pri čemu postaje dio rečeničnoga ustrojstva ili funkcionira kao samostalna cjelina.* Frazemi se mogu podijeliti na nekoliko vrsta ako se vodimo kriterijima pojedinih komponenata, porijekla i proširenosti upotrebe, vremenske raslojenosti, područne raslojenosti (ibid). Ono što predstavlja velik izazov prevoditeljima jesu frazemi s nacionalnim karakterom. Forko (2009: 95) navodi da *neki frazemi imaju izraziti nacionalni karakter (pakrački dekret; Martin u Zagreb, Martin iz Zagreba), dok se drugi mogu smatrati internacionalizmima (nicati (rasti) kao gljive <poslije kiše>, korak po korak).* Internacionalizme možemo pronaći u mnogo jezika svijeta, ali što uraditi s nacionalizmima? Forko (2009: 95) zaključuje da do poteškoća dolazi kad pokušavamo prevesti frazeme i kulturološke izraze tipične za određenu sredinu. Dapače, prevođenje nacionalnih frazema predstavlja jedan od najvećih izazova u prevođenju jer zahtijeva izvrsno poznavanje jezika i kulture obaju naroda. Prevoditelj bi prije svega trebao jako dobro poznavati jezik na koji prevodi, u ovom slučaju, materinski, hrvatski jezik. I to se ne tiče samo frazeološke građe, nego i svake jezične razine. Dobro poznavanje vokabulara, vladanje gramatičkim, pravopisnim i inim pravilima te poznavanje stilistike polazišnog i ciljnog jezika odlike su koje bi trebale karakterizirati svakog prevoditelja. Ako ta umijeća ne posjeduje, ne možemo ga zvati dobrim prevoditeljem. Vješt će čitatelj zasigurno primijetiti otklon u jezičnome smislu.

U ovome se djelu pojavljuje nekoliko frazema pa ćemo neke od njih izdvojiti. Tijekom povratka kući otac šalje protagonisticu pripovijetke u dućan po vodu, ali Slávka ne želi ići. Otac joj kaže: *Já mám nervy v kýblu, a ještě ty mě štvi...!* Tim se frazemom želi izreći očevo negodovanje, uzrujanost proteklom situacijom. U Hrvatskom frazeološkom rječniku (dalje HFR) postoji nadnatuknica *živac* koja odgovara riječi *nerv* upotrjebljenoj u frazemu te se navodi nekoliko natuknica s različitim značenjima. Frazem koji najbolje odgovara jest

izgubiti/gubiti živce sa značenjem *izgubiti/gubiti strpljenje, ne moći se suzdržati/suzdržavati, uzrujati se/uzrujavati se, izbežumiti se / izbežumljivati se* (HFR, 721). U ovome primjeru nije bilo teško pronaći ekvivalent. Prijevod navedene rečenice glasi: „*Gubim živce, a sad me još i ti ljutiš...!*“

Drugi je primjer složeniji. Teta govori Slávki da uzme stvari koje joj se sviđaju, ali Slávka ne želi jer joj je tako naredio tata. Teta je to primijetila: „*Na tátu nedej, sedí tam celou dobu jako kakabus...*“ *Sedět jako kakabus* znači pasivno sjediti i biti mrzovoljan, namrgođen. U hrvatskom postoji frazem *sjediti (biti) u zapečku*, ali značenje ne odgovara u potpunosti češkom frazemu: *biti izvan javnog života, ne sudjelovati ni u čemu, izbjegavati svaku aktivnost, biti posve pasivan*. Stoga smo se odlučili za drugi izraz koji bolje pristaje tom kontekstu: „*Pusti tatu, cijelo vrijeme tam sjedi ko mrgud*“.

Treći je frazem *zabalit to*. Slávka razgovara sa svojom prijateljicom Erikom o svome ocu i povjerava joj se: *Poslední dobu je nervózní, víš? Má problémy s firmou, říká, že to asi bude muset zabalit...* Glagol *zabalit* u doslovnom značenju ekvivalent je hrvatskim glagolima *zamotati, zapakirati*. Erika zapravo govori da je tata u financijskim problemima te da će možda morati firmu zatvoriti. U hrvatskom jeziku ne postoji sličan frazem koji bismo mogli upotrijebiti u tom kontekstu, stoga smo se odlučili za prijevod: *U posljednje je vrijeme nervozan, znaš? Ima problema s firmom. Rekao je da će je možda morat zatvorit...*

Postoje frazemi kojima je vrlo lako pronaći ekvivalent u drugome jeziku. Primjer je *držet palce*, odnosno *držati palce (fige) <komu>*. Taj se frazem pojavljuje u rečenici: „*Tak běž,*“ *pobídla mě Erika, „držím palce a budeš mi o Robertovi referovat. A nečervenej se...*“ U HFR-u značenje tog frazema opisuje se na sljedeći način: *željeti sreću (uspjeh) komu, podupirati čija nastojanja; željeti da se što ostvari* (HFR, 405). Taj je iskaz preveden na sljedeći način: „*Hajde, brzo*“, *požurila me Erika, „držim fige, sve ćeš mi izreferirat o Robertu. I ne crveni se...*“

Isti se slučaj ponovio s frazedom *nemít nervy*, što u hrvatskoj varijanti znači *imati* (nemati op. a) *živaca <za što; da...>*. HFR (772) definira frazem: *imati strpljenja (staloženosti) <za što; da...>, moći vladati sobom*. Frazem se pojavljuje u rečenici *Táta byl nakonec rád, že s ním jedu, když mamka odmítla, že na to nemá nervy*. Bez poteškoća

rečenicu smo preveli: *Tata je nakraju bio sretan što idem s njim, kad je već mama odbila jer nema za to živaca.*

Još jedan češki frazem koji se bez problema prevodi na hrvatski jest *zatajit dech*. Hrvatski je prijevod tog frazema u HFR (82) *ostati/ostajati bez daha* što znači *ostati/ostajati zapanjen (u čudu), zapanjiti se, zabezeknuti se, ne moći disati od straha (uzrujanosti, šoka itd.)*. U ovome se kontekstu taj frazem koristi za dočaravanje šoka koji je Slávka proživjela kad je na dvorištu ispred kuće pokojnog strica ugledala Robertov automobil: *Zatajila jsem dech, odnosno Ostala sam bez daha.*

Robert objašnjava Slávki čime se bavi u životu i koje su njegovi planovi za budućnost. Namjerava ostati u Pragu, a ne vratiti se u rodni Kolín: *V Praze seženu dobře placenýho fleka, kašlu na Kolín...* U ovom se kontekstu pojavljuje frazem *kašlat na něco* što povezujemo s ekvivalentnim hrvatskim frazedom *fučkati se za nešto, boli me briga – boli briga koga za koga, za što* sa značenjem *ne tiče se koga <tko, što>, svejedno je komu <za koga, za što>* (HFR: 49). Na hrvatskom jeziku navedena rečenica glasi: *U Pragu ću dobit dobar poso, fučka mi se za Kolín...*

Hrvatski ekvivalent češkom frazemu *být posedlý čím / blázen do čeho* nismo pronašli u HFR-u, ali smo bez poteškoća pronašli rješenje. Kontekst u kojoj se pojavljuje taj frazem slijedi: *„Robert udělal loni maturitu na průmyslovce a teď je na dvouletý počítačový nástavbě,“ probudila mě tetina slova, vyřčené Robertovo jméno, „je do počítačů blázen. A má asi pravdu“*. Time se želi reći da Robertu veliku strast predstavljaju računala, stoga smo se odlučili za izraz *biti lud za čím*: *„Robert je lani položio maturu u tehničkoj školi i sad je na dvogodišnjoj računalnoj izobrazbi“, tetine su me riječi probudile, izgovoreno Robertovo ime, „lud je za računalima. I valjda je u pravu“*.

Slávka je holka jak cumel, Pepíku rečenica je koju teta iz Neměřica upućuje Slávkinu ocu. Frazem *holka jako cumel* pronašli smo u Rječniku češke frazeologije i idiomatike 1 (2009: 56) koji definira značenje – djevojka je izgledom, temperamentom i ponašanjem iz perspektive muškarca lijepa, živahna, mila i privlačna. *Jako cumel* najčešće se koristi uz pridjev *sladak (sladký jako cumel)*. Mogli bismo to prevesti frazedom *sladak* kao šećer, ali zbog očeve replike *No jo, vytáhla se poslední dobou (Ah, da, protegla se u posljednje vrijeme)* odlučili smo se za nešto drugačiju verziju kako bi izmjena tih replika bila povezanija i

smislenija. Obično se u hrvatskom jeziku u takvom kontekstu koristi sintagma *pravi dečko / prava cura*. Stoga smo se odlučili za prijevod: *Slávka je prava cura, Pepík*.

3.6. Zamjenice u češkom i hrvatskom jeziku

Iz perspektive izvornoga govornika hrvatskoga jezika uporaba zamjenica, poglavito pokaznih, u češkom se jeziku čini prekomjerna. Kod prosječnih govornika hrvatskoga jezika ne postoji potreba za povećanom uporabom tzv. demonstrativa, kako je to slučaj u čeških govornika. U češkom su jeziku neki demonstrativi (*ten, ta, to*) izgubili svoju prvobitnu funkciju pokaznosti pa se uglavnom koriste kao svojevrsan član, makar češki, kao ni hrvatski, ne poznaje tu kategoriju. Ljubičić (2000: 171) primjećuje da Česi kad govore hrvatski često upotrebljavaju demonstrative, što je, dakako, dokaz interferencije s njihovim materinskim jezikom. Navodi kako se u češkome jeziku vrlo često upotrebljavaju slabije forme demonstrativa *ten, ta, to*. S obzirom na njihovu uporabnu čestotnost ti su demonstrativi izgubili svoju prvobitnu vrijednost, stoga Čeh za izraženije ili ekspresivnije iskaze upotrebljava „jače“ forme demonstrativa *tento, tato, toto* što predstavlja standardnu, pisanu varijantu ili *tenhle, tahle, tohle* što predstavlja govornu varijantu.

U ovome se djelu također nalazi mnoštvo zamjenica koje smo prilikom prijevoda jednostavno izostavljali jer prijenos razgovornoga stila iz češkog u hrvatski to zahtijeva. Time se dobiva ležerniji ton i tekst zvuči „prirodnije“. Usporedimo: *Taky jsem vstala a za chvíli jsme už stáli na sluníčku před tím velkým barákem strejdy z Řepic* i *I ja sam ustala i za trenutak smo stajali na suncu ispred velike kuće strica iz Řepica*. U rečenici na hrvatskoj ne postoji potreba za pokaznom zamjenicom „onaj, ona, ono“ ispred sintagme *velika kuća*, posebice ako uzmemo u obzir da se glavnina radnje odigravala u kući strica iz Řepica.

4. Zaključak

U ovome diplomskome radu preveli smo pripovijetku *Konje treba pokapati (Koně se mají pohřbívat)* Jiříja Hájíčka. Na temelju toga prijevoda provedena je translatološka analiza. Analiza obuhvaća promišljanje o konkretnim problemima i primjerima iz teksta te teorijski dio iz stručne literature na tu temu. U problematičnim slučajevima donijelo se i više različitih rješenja te je potom odabrano ono za koje se smatra da u duhu izvornika najbolje odgovara hrvatskome prijevodu.

Iz svega navedenoga možemo zaključiti kako nije posrijedi mehanički prijevod. Takav način prevođenja nikako ne može biti hvalevrijedan odabir ako je riječ o prevođenju beletristike. Mjesta koja smo izdvojili kao ona vrijedna veće pažnje upravo to dokazuju. Cilj je prevođenja ponuditi tekst koji po svim parametrima treba biti što sličniji izvorniku. No na primjeru nepodudarnih elemenata kulture, općečeškoga jezika, onomastike i frazema pokazali smo da u hrvatskome jeziku ne postoje uvijek ekvivalenti tih kulturno-jezičnih posebitosti. U takvim slučajevima prevoditelj mora posegnuti za različitim priručnicima, ali i prijevodima da bi proučio kako su drugi preveli slična sporna mjesta.

U poglavlju *Jezična (ne)podudarnost* bavili smo se češkim riječima koje nemaju istovrijednu riječ u hrvatskom jeziku. Zaključili smo da je u takvim slučajevima najbolje rješenje opisni prijevod. U proznim je tekstovima važnije da se sačuva značenje izvornika, nego da se vodi računa o preslikavanju forme izvornog teksta.

Općečeški jezik u ovoj se pripovijetci upotrebljavao u dijalozima kako bi se dočarao razgovorni stil. Elemente općečeškog jezika odlučili smo prevoditi govornom inačicom hrvatskoga jezika. Nismo odabrali narječje, već smo u tekst intervenirali karakteristikama koje su uglavnom specifične za zagrebački idiom (infinitivi bez –i; apokope u riječima kao što su *tako, ovako, onako – tak, ovak, onak* i sl; sinkope u riječima kao što su *koliko, toliko, vidjela – kolko, tolko, vidla; je l umjesto je li* itd).

Nepodudarne elemente kulture valja na što jednostavniji način objasniti u tekstu. Moguće je i odabrati neku sličnu inačicu u ciljnome jeziku. Pritom treba paziti da se ne udaljimo previše od izvornoga teksta, ali da hrvatskom čitatelju bude jasno o čemu je riječ.

Što se onomastičke problematike tiče, zaključili smo da se strana imena ne trebaju prilagođavati. To je kulturno dobro nekog naroda koje valja očuvati i u prijevodu. Također treba pripaziti na tvorbu etnika i ktetika. Ako prosječnom hrvatskom čitatelju nije poznat određeni češki toponim, za razumijevanje je bolje prevesti opisno, nego se upuštati u tvorbu etnika i ktetika tog toponima.

Frazemi su posebno leksičko blago jezika. Ako su frazemi internacionalni, lako ih je prevesti. No ako je riječ o nacionalnim frazemima, prevoditelj će imati više poteškoća. U ciljnome jeziku tada valja tragati za dostojnom zamjenom. U tome će nam najviše pomoći frazeološki rječnici.

U češkom se jeziku puno više upotrebljavaju demonstrativi ako ga uspoređujemo s hrvatskim jezikom. Zaključili smo da zbog „prirode“ hrvatskog jezika u prijevodu katkad možemo izostaviti zamjenicu ako više ima funkciju člana nego upućivanja.

Krajnji zaključak ovog diplomskog rada jest taj da bi prevoditelj trebao biti i dobar čitatelj, što podrazumijeva kvalitetnu interpretaciju djela. Prevođenjem se ne prenose samo sadržaj i forma izvornoga djela, već i autorov stil. Stil se ne očituje u svakoj pojedinoj riječi koju pročitamo, odnosno prevedemo, nego u punini teksta. Prevoditelj treba znati dešifrirati što je autor svojim tekstom želio postići kako bi to mogao ostvariti u prijevodu. Hrvatski bi čitatelj trebao biti u istome položaju kao i češki.

5. Literatura

- izvor:

1. Hájíček, J. 2004. *Dřevěný nůž*. Host: Brno

- sekundarna literatura:

2. Brozović, D. *Što ćemo s tuđim vlastitim imenima?*

<http://www.matica.hr/vijenac/204/%C5%A0to%20%C4%87emo%20s%20tu%C4%91im%20vlastitim%20imenima%3F/> pregled: 18. 5. 2017.

3. Badurina, L. Marković, I. Mićanović, K. 2008. *Hrvatski pravopis*. Matica hrvatska: Zagreb

4. Čermák, F. 2009. *Slovník české frazeologie a idiomatiky*. Leda: Prag

5. Eco, U. 2006. *Otprilike isto*. Algoritam: Zagreb

6. Hrvatski pravopis <http://www.pravopis.hr>

7. Ivir, V. *Teorija i tehnika prevođenja* (udžbenik za III. i IV. razred srednjeg obrazovanja prevodilačke struke), Centar „Karlovačka gimnazija“ Sremski Karlovci, Zavod za izdavanje udžbenika u Novom Sadu: Novi Sad

8. Levý, J. 1982. *Umetnost prevođenja*. „Svetlost“ OOUR Zavod za udžbenika i nastavna sredstva. Lingvistika Poetika: Sarajevo

9. Ljubičić, M. 2000. *Studije o prevođenju*, Hval: Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu: Zagreb

10. Mathesius, V. *Nominativ místo vokativu v hovorové češtině* <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=2022>, pregled: 18. 5. 2017.

11. Pavlović, N. 2015. *Uvod u teorije prevođenja*, Leykam international d.o.o: Zagreb

12. Ribarova, Z. Ribarova S. 2015. *Češka gramatika s vježbama*. Porfirogenet: Zagreb

13. Slovník spisovného jazyka českého <http://ssjc.ujc.cas.cz/>

14. UMPRUM <https://www.umprum.cz/>, pregled: 18. 5. 2017.

15. Žanić, I. *Hrvatski jezik danas*. <http://www.hrvatskiplus.org>, pregled: 18. 5. 2017.

16. Životopis osobnosti <http://zivotopis.osobnosti.cz/vladimir-mensik.php>, pregled: 18. 5. 2017.